

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1983
MÁJUS

DÉVÉNYI RÓBERT

A zsarnok és a katona

(Napoleon a grenoble-i hídon)

Hadának hivatván legfőbbjeit ilyen szózatát mondta fentről nekik: „A földön csak én általam van tudás, ilyen sáh nem ült még a trónusra más Csak éntőlem él itt a földön tökély világszerte immár az én rendem él... Ha nem tölem, bennetek lélek van-é? Ki nem hinne énbennem - Ahrimané, S mivel sok dicső tettem úgysem titok az istent is énbennem kell látnotok.”

Firdauszi: Sahname

SZEREPLŐK

Napoleon
Katona
Lavretell — Fouche — Szárnysegéd
Roux
Jourgniac
Thovenaut
Fogadósne
Verinet
Willard
Suhanc
Tudós
Festő
Bourrienne
Ellen
Josephine
Orvos
Merénylő
Asszony
Pelagéja
Julinyka
Misa

Előjáték

1815. március 4-e. Napoleon elszökött az Elbáról, és Pá-rizs felé tart. Az este Grenoble határában érte, és né-hány hívével megszállt az Isere folyó hídja mellett, egy fogadóban. Az Isere Napoleon Rubiconja. Eddig az Alpok úttalan útjain lopakodott az ország szívébe, érkezéséről még nem vettek tudomást, ellenállással nem találkozott. Most leért a síkságra, és a híd szemben evő oldalát nagy létszámú helyőrség vigyázza. Ha át jact a hídon, színt kell vallani: neki is, a hadseregnek az országnak is.

Reggel van. A színen a fogadó belsejét, valamint a hídfőt láthatjuk. Esik a hó. A rossz látási viszonyok miatt az Isere átellenes partja alig kivehető. A hófüggöny mögött mintha egy őrbódét sejténénk és katonákat.

A fogadóban három száműzött, a császár közvetlen környezetéhez tartozó tiszt reggelizik. Thouvenaut tábornak, Jourgniac ezredes és egy fiatal hadnagy, Roux nevezetű. Az előbbi kettő rosszkedvű és fáradt. Az el-múlt napok tapasztalataiból meggyőződhetek, hogy Napoleon visszatérése nem lesz diadalmenet. Roux-t a lefojtott tettvágy ingerli. Jelenleg éppen azon igyekszik, hogy a hóval torlaszolt ajtót kinyissa

ROUX Nem nyílsz ki, te dög? ! Nem akarsz engedelmeskedni? (Rángatja) Na, na, na!!!... Majd én el-

bánok veled!... Beragadt, a szü enné ki, tökéletesen beragadt!

JOURGNIAC (feláll, a hadnagy azt reméli, hogy segíteni jön, de az ablakhoz lép) Esik, esik, esik, egyre esik... Már csipőmagasságig érhet a hó.

ROUX Csak nem várunk itt ölbe tett kézzel, amíg betemet? Ki sem lehet mozdulni a házból! JOURGNIAC A császár három napja a szobájából sem mozdult ki.

ROUX És a futárok? Az embereink? Hogy találnak ide? (Újra nekiesik az ajtnak, az végre egy résnyit enged) A, meggondoltad magad, barátocskám...

A szél besüvit

THOUVENAUT Megörült?! ... Csukja be!

ROUX Nem megy... Se be, se ki!

THOUVENAUT Hadnagy úr!

ROUX (kiabál) Hé! Fogadósne!

JOURGNIAC Pszt!... A császár alszik!

ROUX (halkan kiabál) Fogadósne!... Fogadósne!

FOGADÓSNE (tálcán egyszerű reggelit hoz be) Abajognak, ahogy a torkukon kifér... Azt hiszik, lakatnyában vannak.

ROUX Takarítsa el a havat a bejárat elől. Az ajtó meg se mozdul.

FOGADÓSNE Ott a lapát a sarokban... Fogjon neki, délre elkészül vele.

ROUX (a lélegzete is eláll) A magáé a fogadó, a maga kötelessége!

FOGADÓSNE Nekem így is jó... Én megvárhatom, amíg elolvad ... Legalább nem jár ide annyi katona. ROUX Eh! (Felkapja a lapátot és kinyomakodik a szabadba)

FOGADÓSNE Letörne a mancsa, ha becsukná! (Farával helyére taszítja az ajtót) Hiába fütök? (Anélkül, hogy a tisztekre pillantana) A rumom fogytán van... Hat souért adom... Tegnap Grenoble-ban a sónak is felment az ára... Úgy hírlik, megint háború lesz. (Kimegy)

JOURGNIAC Ez az asszony sejti, kik vagyunk.

THOUVENAUT Tudja.

JOURGNIAC Figyelmeztetni kellene a császárt... Nyakunkra hozhatja a királyi helyőrséget. THOUVENAUT Minden valamirevaló komédiának az a vége, hogy a főhős egy tojánhéjon csúszik el. JOURGNIAC (ez a megnyilatkozás őt is felszabadítja) Mi a csudának kellett erre jönnünk?... Alpinista kirándulás ... Botorkálni, hóban-fagyban ... Végül kiülni ide, a helyőrség puszkacsőve elé... Mire jó ez?...

Véleményem szerint a császárnak a partraszállás után azonnal sereget kellett volna gyűjtenie, és a Rhone völgyében felhatolni Lyonig. Ha a hadiszerencse kedvez neki, a döntést éppen úgy kierőszakolhatta volna ott is... Kevesebben szökdöshettek volna haza... és nem újult volna ki a reumám.

THOUVENAUT Moszkva?

JOURGNIAC Szmolenszk ... Nem szeretnék kételkedni a császár katonai zsenijében ... Amikor még olyan zöldfülű voltam, mint ez a hadnagy, elkészítettem valamennyi csata haditervét... Amatőrként, magán-szorgalomból . . . Kezdve Lóditól — Austerlitzig. Mind- annyszor homlokegyenest ellenkezőleg cselekedtem volna, mint a császár — és mindannyiszor neki lett igaza.

THOUVENAUT Mindannyiszor?... És Lipcse?

JOURGNIAC Fatális balszerencse!

THOUVENAUT Csak a balszerencsében hisz, a szerencsében nem?... Ha valakinek egymás után tíz-szer jön ki piros a ruletten — abban még nem lakik

természetfeletti erő ... Vannak hosszú, igen hosszú sorozatok, de mindez szerencse dolga... Vak véletlen, nem pedig zsenialitás ... És minél többször fordul a golyó pirosra, annál biztosabb, hogy a legközelebbi fekete lesz.

JOURGNIAC Ön szerint a császár vállalkozása...

THOUVENAUT Ó maga sem hisz benne!

JOURGNIAC Valóban?

THOUVENAUT Mit gondol, miért settenkedünk hetek óta ebben a vadonban? Mert a császár halogatja a döntést. Óvakodik szembekerülni a valósággal... Ott fenn, a szobájában még álmodozhat a visszanyert császárságról, mint valami iskolás fiú, de amint ki-lépne oda a hidra... Eh, a császár egyszerűen: féll!

JOURGNIAC Tíz esztendőt töltöttem mellette, de félni sohasem láttam.

THOUVENAUT Mellette volt akkor is, amikor patkányként szökött meg Párizsból?

JOURGNIAC Nem,

THOUVENAUT Én igen. Akkor döbbsentem rá, kit is-tenitettem. Egy hisztérikus vénasszony jobban tud uralkodni az idegein ... Lesült a képemről a bőr... Ha látott valaha maskarát! Hol lovásznak öltözött, hol parasztnak, hol obsitosnak, hol örmény kereskedőnek, minden postaállomáson sírva könyörgött, hogy újabb rongyokat kerítsünk neki... A Szent Szövetség követéről, akik elkísérték, hogy személyes biztonságát szavatolják, leimádkozta a ruhadarabjaikat. Az orosz Szuvalovról lerángatta a kozákköpenyt, a porosz Waldberg-Thunhessnek meg a süvegét kuncsorálta el. A pihenőkön saját kezével szabdalta miszlikre az őt ábrázoló festményeket, nehogy felismerjék ... És végigokádta az egész utat... az egész Rhone-völgyet... Azért kerüli el most nagy ívben, mint a megbotozott kutya az ürülékét... Tudja, mi-ért pont itt, Grenoble-ban várjuk a jószerencsét? Mert annak idején a város valamelyik bordélyában avatták férfit! És ezt szerencsés ömennek véli. Babonás hisztérika!... Eh, minden hazárdjátékos ilyen!

JOURGNIAC (szünet után) Ön miért kísérte el a szám-üzetésbe, tábornok úr?

THOUVENAUT Mert tartozom neki... És ezért is jöttem vele vissza... Hipnotikus álomba nyűgözött valamennyiünket... Kiadta a parancsot, a pontos utasításokat... És én mindenre „igent” bólintottam

Egészen berozsdásodott a nyakam. Lipcse után is meglehettem volna... De egy roncsnak, egy levitézlett, szárnalmas, rettegő hullajelöltnek ^{nemet} monda-ni - ez nem sztorniózza egy élet adósságát... Ki-vártam, amíg újra derengeni kezd a glóriája. Most megmutatom, hogy nem vakít el még egyszer . „Thouvenaut — fogja mondani —, vegye át a 8. dandárt, és karolja át a balszárnyat. Itt á térkép, rajta a részletes utasítások. Bizom a rátermettségében. Isten Önnel!... És akkor én az orra előtt fogom csikokra szagatni a térképet. „Felség! — fogom mondani. -- Ön sohasem volt kíváncsi a véleményem-re, tábornoki rangom ellenére csupán hajcsárnak tekintett, aki rabszolgákat hajt az ön dicsőség piramisát az égnek emelni. Én ezt a megbízást -- hazám üdvére — ezennel visszautasítom! ... Érti? Visszautasítom.” (Annyira belelovalja magát, hogy valósággal reszket az indulattól)

JOURGNIAC Pszt!

Belép a Fogadósné

FOGADÓSNÉ A társuk ma sem jön le reggelizni? Akkor szolgálják ki maguk! Nekem sem időm, sem segítségem. Ahány inasom volt, mindet megdöglesztette a császár kedvtelése ! (Az ezredes rápillant, az asszony kissé megijed, és ellensúlyozni igyekszik szavait) Egyedül csinálók mindent. Néha már azt hiszem, megbolondulok... Nem panaszképpen mondom... Az uram is a hazáért halt meg. (Trónia nél-kül, őszintén) Szereti a társuk a tojást? Még maradt vagy öt darab... Felviszem neki, ha megfizeti. (Kimegy)

THOUVENAUT Ezek a legszörnyűbb napok! Az emberek még nem tudják, ki előtt alázkodhatnak meg — önérzetesen.

ROUX (jön vissza, roppant elégedett) Kész! . . . Valóságos sánc ! Védelmi vonal hóból... Azt hiszem, tetszeni fog a császárnak.

JOURGNIAC (szeretné jobban kimutatni a tábornok-nak, hogy vele érez) Aligha. Ófelsége nem szereti a havat.

ROUX Miért?

JOURGNIAC Mert az orosz vereségre emlékezteti. ROUX Miféle vereségre? ... Remélem, ezredes úr nem az angol propaganda hazugságait szajkózza? JOURGNIAC (bizonytalanul) Hogy beszél a felettesével,

Roux hadnagy?

ROUX (változatlan energiával) A császárt nem verték meg Oroszországban! A császár azért tett úgy, mint-ha kikapott. volna (jelentősen), hogy hívei önzetlen hűségét próbára tegye. Ha a császár győzni akar - nincs hatalom, ami megakadályozhatja!

JOURGNIAC (csendesesen) Befejezte?

ROUX Be... Hol a lapát?... Az ördög vigyen el, nem kint felejtettek? (Kimegy)

JOURGNIAC (pipacsörösen, tehetetlenül topog a megaláztatástól, majd az asztalhoz lép és a teáját kezdi szürcsölni) Micsoda lötyty!

THOUVENAUT Mosogatólé!

ROUX (újra megjelenik az ajtóban) Egy ember tart erre az erdőből... Megadta a jelet... Alighanem a futárok egyike, akit várunk...

JOURGNIAC Menjen fel, értesítse a császárt!

ROUX Igenis! (Elindul a feljárati ajtóhoz. De amint nyitná, belép rajta Napoleon, teljesen egyidőben a kijárati ajtóban megjelenő futárral. Ez a kiszámíthatóság kétségtelenül színpadiasnak hat, Napoleon vélhetőleg ablakából leste az érkezőt, és maga rendezte így a jelenetet)

NAPOLEON Isten hozta, Verinet!

VERINET Felség!

NAPOLEON Miért ez a nagy sietség? Megmondtam, hogy csak akkor jöjjön el Bécsből, ha pontos érte-sülései vannak.

VERINET Meghoztam a híreket, Felség!

NAPOLEON (nyugtalanul) Mikor tudták meg?

VERINET Már a partraszállást követő napon.

NAPOLEON Elég hamar... Nos, halljam: : mennyi idő-re van szükségük, hogy kiveszekedjék magukat és dülőre jussanak: mozgósítsanak-e vagy sem?

VERINET Már megtörtént, Felség! Még aznap este . . . A karneváli báli éjszakán érkezett a hír a Burgba, hogy Felséged visszatért hazájába ... Metternich herceg még a menüettet sem engedte befejezni ... Saját szájával segített a komornyikoknak elfűjni a szála gyertyáit, hogy a vendégek hazatérjenek... Éj-félkor már összeült a minisztertanács, és hajnali háromkor a vezérkar már átvette a parancsot : az egye-sült orosz és porosz armádia azonnal indul a francia határ felé... A határozatról értesítették Wellington herceget is.

NAPOLEON (szünet után) Tanultak tőlem.

VERINET (íratokat ad át) A jelentést írásba foglaltam.

NAPOLEON (zsebre gyűri) Miért nem sietett jobban, Verinet?

VERINET A lovam tegnap megdögölt a hajszában. Így is három nap előnyt szereztem.

NAPOLEON Menjen fel a szobámba és pihenje ki ma-gát.

VERINET (tiszteleg és kimegy)

A szobában levők várakozóan néznek Napoleonra

NAPOLEON Akkor mi két napon belül Párizsban leszünk... Nem várunk tovább... Néhány ezred éppen úgy megteszi... Soubise márki ezeröttszáz katonát ígért, Bouvillon az egész helyőrséget ... Amint megérkeznek, indulunk... Ha a trónbitorló megkísérli az ellenállást, megverem háromezer-öttszáz emberemmel.

ROUX Úgy van!

NAPOLEON (Thouvenaut-hoz) Tábornok, ön kap nyolc-száz embert... Itt a térkép, a feladatokat bejelöltem . . . Bizom a rátermettségében!

THOUVENAUT Igenis, Felség!

NAPOLEON Maga nagyon sápadt, Jourgniac ... Vigyázzon az egészségére!

JOURGNIAC Igenis, Felség!

NAPOLEON (folytatva) Isten, aki megengedte nekem, hogy az angol flotta szeme láttára egyetlen hajóval elérjem hazám partjait, azt is meg fogja engedni, hogy holnapután este a Tuillériákban vacsorázzak.

VILLARD (belép) Felség!

NAPOLEON Villard! ... Meghozta a katonáimat?

VILLARD Egy szálát sem, Felség!

NAPOLEON Hogyan?

VILLARD Nincs katona. Egy nyomorult gránátos sem.

NAPOLEON Soubise márki?

VILLARD *Nem fogadott.*

NAPOLEON Megmutatta a levelemet?

VILLARD Azt mondta: nem ismer Napoleon nevezetű császárt, csak Fülöpöt, a királyt... A katonái a király katonái.

'ROUX Disznó! Disznó görény!

VILLARD Azt mondta: köszönjem meg, hogy kidob, nem vasra verve küld Párizsba.

NAPOLEON Bouvillon?

VILLARD Nem találtam otthon. Vadászni ment. Meghívta a király. Pinsac a véreibeivel kergetett el, Le Roy bolondnak titulált és orvost hivatott, Jouvillier rám lövett, amint az őrséget megközelítettem.

NAPOLEON Elég!

Szünet

Maga egyre sápadtabb, Jourgniac!

JOURGNIAC Szolgálatára!

NAPOLEON Az árulás kételkedéssel kezdődik, a kétkedés pedig vérkeringési zavarokkal... Ezek az urak akár a rossz cselédek, úgy látszik, előre követelik a fizetséget szolgálataikért... Hát jó! Készüljön, Villard! Az államkassza az öszvéreim hátán minden pillanatban megérkezhet... Visszafordul, és készpénzzel fizet minden zsoldosért... De levonom ezt még a bérükből!

SUHANC *(sárosan, maszatosan bukik be az ajtón. Retteg a katonáktól, akár egy meghajszolt kis állat)* NAPOLEON Hát ez ki?

ROUX Ki vagy, kölyök? ... Mit keresel itt?

SUHANC A gazda??? ... Az állatoké?

NAPOLEON Az öszvéreké?

SUHANC *(elszalad előle)* Ne üssön meg, uram! A tatám is ott veszett!

VILLARD Ez a hajcsár kölyke!

ROUX Gyere csak ide! Ide! ... És beszélj érthetően, mi történt?

SUHANC Én nem... A tatám rózséért szalasztott... mert az állatok nyugtalanok voltak... Meg kellett őket kötnöni... Tata azt hitte, farkast orrontanak... Tüzet akart rakni...

NAPOLEON A végére!

ROUX Hol vannak az állatok?

SUHANC Indulok az erdőnek... Csak nézem: együtt iszkol a sok nyúl, vaddisznó, dámvad, velük a farkasok is... Menekülnek... Hallom, recsegnek a fák, fent a meredeken... Tatám ott éjszakázott a hegy-oldalban, a nagy szakadék szélén... Rohanok, ahogy lábam bírja... Üvöltök: tata! Oldozza el az állatokat, jön a lavina! ... A lavina! ... Mind ott pusztultak! ... Mind! Ne bántson, uram!

NAPOLEON És a zsákok?

SUHANC Az a szakadék mélyebb, mint az antibes-i kút!... Tatámat tavaszi hóolvadásig ember onnan fel nem hozza!... Könyörgök, katona úr, legalább annyi bérem adja ki, hogy az útra keresztet állítsak a tatám lelkéért!

ROUX Hordd el magad! ... *(Rákiált)* Nem érted: hordd el magad! Te!

SUHANC *(rémműlten, nyűszítve kiszalad)*

Szünet

JOURGNIAC *(Thouvenaut-ra pillant, elhatározással)* Felség!

NAPOLEON Óhajt mondani valamit?

THOUVENAUT *(íngerülten, végleges elszántsággal)* Úgy van, Felség! Itt az ideje, hogy... *(A térképért nyúl)*

NAPOLEON *(elhárítja)* Majd később!... Uram, magam indulok, hogy elfoglaljam Franciaországot és a trónomat.

VILLARD *(riadtan)* Felség! A grenoble-i hidat meg-erősített helyőrség vigyázza... A katonák lelővik, amint a hidra lép.

NAPOLEON Azok a katonák tettek császárrá, és én tettem őket a világ első katonáivá... Azok a katonák tettek császárrá, és én tettem őket a világ legnagyobb országának állampolgáraivá! *(Kinéz az ablakon, begombolja köpenyét és felveszi kalap-ját)* Úgy!... Roux hadnagy, nyissa ki az ajtót!

ROUX *(csaknem sírva)* Ne!... Felség!... Lehetetlen!

NAPOLEON Senki se jöjjön utánam! És ha lövést hallanak, ne jöjjenek ki báméskodni... Ne reménykedjenek, hogy életben maradtam... Lehetetlen, hogy egy katona, aki az én seregemben szol-

gált, ötven lépésről elvétse a célpontot! *(Indul ki-felé, a szín elsötétül)*

ELSŐ MONOLÓG

Amikor a szín kivilágosodik, a hídfőt látjuk, a fogadó kikerült a kép szélére. A havazás elállt, de a köd nem szállt fel teljesen. A hídfő átellenes oldalán valamivel kivehetőbb a silbakoló katona.

Napoleon felkanyarodik a hidra. Noha egy pillanatra sem áll meg, csak néhány lépést jut előre

NAPOLEON Én a hidak kegelyje vagyok! Arcole, Lodi, Austerlitz — kell-e még bizonyítani? .. A hid az én utam. Mert a hid a független emberi akarat, konok és győzelmes merőlegest von a hömpölygő élet vak, kaotikus irányára... Az élet minden jelentős pillanatában hidon törünk keresztül, minden valamirevaló érték a másik parton van — és csak gyöngye jellemek, száználmas páriák sodortatják magukat két pont között, a sors árjában. *(Megáll, elgondolkodik)* Emlékezzenek Lodira! Harmincöt orosz ágyú ontotta tüzét a hidra. Az a hid harminc méter hosszú volt! Egy méter térhódítás a hidon felért egy kilométerrel a part mentén... Es ahogy katonáim lépésről lépésre előrejutottak — úgy emelkedett a centiméterek árfolyama. *(Megáll, elgondolkodik)* Érték ez? — tíz centiméterért száz kilométert jegyzett volna a legóvatosabb londoni tőzsdés is! ... Igen, számolni tudni, tulajdonképpen ebből áll mindenfajta zsenialitás. Isten csakis matematikus lehetett — vallják a tudósok. A császár is az. Elődeim a horoszkóp állásában kutatták a jövőt — én bonyolult, az emberek viselkedését meghatározó egyenletekben. Közös nevezőre erőszakoltam katonáim harácsolási vágyát hazaszeretetükkel, csapataim számát összeszoroztam a tárolt lópor szárazságával... Mindennel számoltam: kevésszer tévedtem! ... Egyre nagyobb mennyiségekkel végeztem a műveleteket! *(Megint megáll, nézi a katonát)* Most ide jutottam, magamra maradtam, mint az egyes, és a hid oszto vonalán túl, ott vár a Katona! 1/1 lám, ez az alaplóművelet a legnehezebb... Még húszat lépek, és az a katona kötelel a jelszót kérni tőlem... Negyven lépés, és kötelel „állj” ki-áltani. Ötven lépés, és kötelel tüzelni, így írja elő a katonai törvény, amit én hoztam — vajon megtanítottam arra is, hogy velem szemben nem szabad alkalmazni? Azt mondtam: tüzeljétek az ellenségre — vajon megtanítottam arra is, hogy én nem lehetek ellenség? Mi maradt belőlem: a Parancs vagy a Parancsoló?

Most megkapom a választ!

Micsoda ember az ott? Arcvonásaiból ítélve... Ki tudja? Huszonhat éves koromban, amikor tábornok lettem, szükségtelen volt egy szót is váltanom egy katonával, és mégis, koponyája dudorairól, keze bütkeiről, bőre cserzetttségéről, járása formájáról akár már írhattam is a törzslapra: ez bretagne-i paraszt, ez elzászi pék, amaz kovács, a Pireneusokból — egyformák lettek... Nem parasztok, pékek, kovácsok — katonák! Húsz esztendeig formáltam, alakítottam őket, közös eszményt adtam ifjúságuknak, közös munkát férfikoruk legjavának — és valamennyiük elől elbarikádoztam az öregkort! Száznegyvenmilliónyi viseli képmásomat — és én nem tudok többé különbséget tenni ivadékaik között... *(Megáll)* Amit egy tesz, azt teszi majd a többi is!

A fény kialszik

ELSŐ KÉP

„Sohasem jutunk olyan magasba, mint mikor nem tudjuk, hová megyünk.” — Napoleon

1796. Napoleon sátra a lodi táborban

LACRETELL Tudja, Bounaparte, hogy alapjában véve neheztelnem kellene önre! Amíg az a totykos Scherer volt a főparancsnok, mindössze két hétbe telt megfordulni Párizs és a front között... Most két-annyi időt vesz igénybe az út... Beláthatja, hogy a futár szemszögéből nézve az ön gyors előretörése csöppet sem előnyös.

NAPOLEON Ez csatatér, Lacretell, nem pedig párizsi fodrászszalon. Nincs időm a fecsegését hallgatni!

LACRETELL Csatatér és nem fodrászszalon! Micsoda esprit!

NAPOLEON *(nem képes eldönteni: 'gúnyolják-e vagy dicsérik)*

Térjen végre a tárgyra! Mit szoltak a jelentésemhez?
LACRETELL Ön határozottan divatba jött Párizsban, tábornok! A Köztársasági Palota dísztermében köz-szemlére tettek egy térképet, amelyen aranyfejű gombostűk jelzik a diadalmas hadjárat minden állomását...

NAPOLEON *(belevág)* Minden második katonának van már csizmája vagy bakancsa!

LACRETELL Monterotte bravúros bevétele ... NAPOLEON És minden tiszt szerzett végre lőfegyvert: LACRETELL Lombardia elfoglalása hat nap alatt ... NAPOLEON Katonáim testsúlya átlagosan mintegy más-

fél kilót gyarapodott! Itt az alkalom, hogy most már csakugyan valami komoly vállalkozásba kezdjünk!

LACRETELL Fölöttébb meg lesz elégedve, *Bounaparte!* ... Megbízást kapott Róma ostromára ... NAPOLEON Ostobaság! Az osztrákok a Stájer Alpok felé menekülnek ... A hadseregnek üldözésükre kell indulni!

LACRETELL Úgy van, a hadseregnek! ... De mit szólna ahhoz, hogy ön néhány mozgékony bataillon élén lecsapna a pápai államra?

NAPOLEON *(felhorkan)* Hogyan? Hagyjam itt a had-sereget?

LACRETELL Gondolom, ez csábító feladat *Bounaparte?*

Szünet

NAPOLEON Fenét! Nem engedem széttöleszteni a katonáimat ... Ez volt a világ legrongyosabb, leggyűlévszebb csöcseléke ... Tetvéskedő banda, felszerelés és muníció nélkül... Én elláttam, és felszereltem őket ... az ellenségéből! Párizsban egy fillérjébe se került! Ez az én hadseregem, hagyják meg nekem!

LACRETELL De barátom! Képzeld, ha minden tábornok jogot formálna, hogy...

NAPOLEON *(belevág)* A többiek nem győztek! A direktórium erőnek erejével el fog veszíteni egy már megnyert háborút! Amint kiteszem innen a lábam — a franciákat el-porolják, azt megjósolhatom!

LACRETELL A szerénység nem a legerősebb oldala, *Bounaparte!*

NAPOLEON Az igazsággal foglalkozzon, ne a jellememmel! Kinőttem már a kisiskolából!

LACRETELL Nincs felhatalmazásom mérlegelni az érveit, tábornok! Parancsot hoztam!

Szünet

NAPOLEON Tehát igaz, hogy Kellermann akarják ki-nevezni főparancsnoknak?

LACRETELL Valakinek csak kell a hadak élén állnia, amíg ön délnek indul?

NAPOLEON Nem indulok sehová!

LACRETELL Engedje meg... ez az érzékenykedés — ön tökéletesen félreérti a párizsi intenciókat

NAPOLEON Ha nem hagynak meg a helyemen : le-mondok. Tudassa a megbízóival az elhatározásomat ... Miért néz ilyen bután? Erre az eshetőségre nincs utasítása?

LACRETELL őszintén szólva nincs! És elképzelhetetlennek tartom. Lehetetlen, hogy ön, a Forradalom első katonája — megtagadja a szabadság szolgálatát!

NAPOLEON *Lacretell!* ... Aki egy évvel a Bastille ostroma előtt — amikor az efféle árut a legolcsóbban vesztegették, ötvenezer frankot szurkolt le, hogy a La szócskát odabiggyesztesse a Cretell elé — az ne váltson át a Forradalom szentori hangjára! ... Ha nincs mersze megvinni a hírt Párizsba, elhíresztelek, hogy minősíthetetlenül viselkedett és én kidobtam! Nem volt módja tárgyalni velem! ... Ez minden, amit te-hetek magáért!

LACRETELL *(sértetten)* Köszönöm ... Ez szükségtelen... Magam fogom tájékoztatni a direktóriumot ... Azt hiszem, rendelkezem azokkal a képességekkel, amelyek ezt a tájékoztatást figyelemre méltóvá — sőt sors-döntővé tehetik!

NAPOLEON Nem fogják elfogadni a jelentését, *Lacretell!* Ennyire nem ostobák! Nem vehetik tudomásul a lemondásomat, amíg alá nem írtam a fegyverszünetet ... Nagyon jól tudják, hogy ilyen előnyös fel-tételekkel a Velencei Köztársaság, a Szárd Királyság, a Vatikán és Ausztria csak velem köt fegyver-szünetet — Kellermannal nem! Kellermann csak az-

után vehetné át a parancsnokságot. miután én ezeket a kis formásokat elintézttem ... De én nem intézem el!

LACRETELL *Micsoda hálátlanság!* Ön huszonhét esztendő ! Az ember azt gondolná, hogy iskolakerülés közben tévedt ide a harctérre! Úgyszólván a pályában elérte ötvenéves, megett katonák ambícióinak netovábbját! Én elismerem a tehetségét... De öntől mégiscsak a direktórium elnéző bizalma és jóindulatú kegye csinált tábornokot! És most, megmarja a kezét, amely felemelte.

NAPOLEON A direktóriumot már régen elsöpörte volna a tehetetlenségük szülte méltatlankodás, a jogos népharag — ha én a győzelmeimmel el nem némitom a pereskedőket! Es mégis : a direktórium meg-marja a kezét, mely legfőbb támasza!

LACRETELL Szeretném tudni, miért volt kíváncsi a direktórium utasításaira, mikor csakis a saját feje szerint hajlandó cselekedni!

NAPOLEON A direktórium foglalkozzék politikával — a háború az én dolgom!

LACRETELL Nahát ez már hallatlan! Majd letöröm én a szarvait! Akkor maga miért műkedvelősködik, mi-ért üti bele az orrát a politikába? Milyen utasítás vagy engedély alapján kötötte meg a Lombard különbékét?

NAPOLEON Nem várhattam utasítást. Hat órán belül döntenem kellett. Csak úgy indulhattam tovább, ha biztosítom a hátamat!

LACRETELL És miért áll le alkudozni a dogéval? Ezzel teljesen összekuszálta angliai diplomáciánkat! NAPOLEON Nézze meg a térképet! A kantonok felé csak úgy törhettem előre ...

LACRETELL *(megérzi a fölényt, belevág)* ...ha egy ellenségből ötöt csinál! És még köszönetet vár érte! Maradjon a kaptafánál! Kap egy hadosztályt kifejezetten katonai manőverek céljára. A főparancsnokságot át kell adnia egy olyan embernek, aki politikus is ... Sőt, talán előbb politikus, mint katona!

Szünet

NAPOLEON Tehát nem tévedtem: menesztenek!

LACRETELL Igen, és a macacsságával legfeljebb időt nyer! Nem feladatom közölni, de ha már így fel-bosszantott, őszinte elégtétellel mondom a szemébe: a direktórium ragaszkodik hozzá, hogy megváljon a fővezérségtől! Ha nem kell a hadosztály — a maga baja!

NAPOLEON *(hirtelen türelmetlenül, hevesen)* Maguk ott Párizsban nem látnak a szemüktől! Még mindig a veszett háborúk árkában nyűszítenek, és rémülten pislognak felfelé, hogy micsoda új veszélyek vetik árnyékukat a pócegödrük fölé ... Barras téved! Franciaországnak nem védekezni kell, hanem támadni! Hét esztendeje, amióta csak győzött a forradalom — szüntelenül védekezünk! Bambán túrtuk, hogy packázzanak velünk... Magunk is elhittük, hogy egyedül vagyunk. A direktórium nem látta azt, amit én! Az én katonáim csak az ellenség golyójától félnek, de tudja, hány fajta félelem láza vacogtatja ellenségeinket? Egy hete sincs, hogy kicseréltem a foglyaimat Eszterházyval! Vagy ötszáz katonát adtam vissza nekik : tisztet, közlegényt, vegyesen. Kivégezték őket — orvull! A saját embereiket! Mert rettegték, hogy megfertőzte őket a forradalom pestise! Tudja, hogy a hadjárat kezdete óta nem telt el egyet-len nap, hogy legalább egy vezérkari tiszt ne dezertált volna odaátról, hozzám fontos hadititokkal! Mert gyűlölik egymást! Az olaszok az osztrákokat, az osztrákok a poroszokat, a poroszok az angolokat, a protestánsok a pápistákat, a közlegények a tisztjeiket, a tisztek a tábornokokat — mind! És amint hadba keverednek velünk — az egyik fertály máris azt lesi, hogyan találhatna bennünk szövetségest ... Meg vagyok győződve róla, hogy helyesen politizáltam. Sőt, talán még jobban politizáltam, mint harcoltam! Egy ellenségből ötöt csináltam? Annál rosszabb az ellenségeinkre nézve... Közelebb hozza a végórájukat!

LACRETELL *(meggyőződés nélkül)* Ezek érdekes el-képzelések, és helyesen teszi, ha alkalomadtán elő-terjeszti az illetékeseknek.

NAPOLEON Helyes. Személyesen fogom tisztázni a dolgot Barrasszal. Elutazom Párizsba!

LACRETELL *(megütközve)* Dehogy utazik! Nem mehet Párizsba!

NAPOLEON Hajnalban indulok! .

LACRETELL Megszakítja a béketárgyalásokat?
NAPÓLEON Óhajtja folytatni a távollétemben?
LACRETELL *(sietősen, leküzdhetetlen izgalommal fecseg)* Nem rendelték vissza, a lemondását nem fogadták el, itt a helye! Szép kis ürügy! Némi véleménykülönbség, és máris itthagyjuk a harcteret! Az... az... izé kellős közepén! Hogy képzeli ezt? Ragyogóan kifundálta! Kiprovokálta ezt a veszekedést, hogy hazafuthasson Párizsba, a feleségéhez! Különben is Josephine asszony a legjobb tudomásom szerint útban van ide, és minden bizonnyal elkerülnék egymást, ha most ilyen sebbel-lobbal... *(Tekintete találkozik Napoleonéval, és torkán akad a szó)*

NAPÓLEON *(bort tölt neki)* Öblögessen, Lacrete! A nagy ijedségre!

LACRETELL *(hisztérikusan)* Magának van oka félni! Igen! Tömérdek ellensége van Párizsban! Néhány jó-akarója alig tudja a mérleget egyensúlyban tartani... Ha most önhatalmúlag itthagya a harcteret, és hazaszemtelenkedik, törvényen kívül helyezte magát! Lemondhat a karrierjéről, végleg. Megértette?

NAPÓLEON Meg.

LACRETELL Tehát letesz a tervéről?

NAPÓLEON Igen.

LACRETELL Nem igaz! Egy szavát sem hiszem el! Átkozott korzikai. Vegye végre tudomásul: tábornokot csinálhatott Barras az elhagyott szeretője férjéből — de cézárt nem csinálhat! Nincs is szándékában!

NAPÓLEON *(felszisszen, de uralkodik magán)*

LACRETELL Esküdjön meg... szabadság Géníuszára, hogy nem megy Párizsba!

NAPÓLEON *(undorral)* Megesküszöm!

LACRETELL Ne hazudjon! Képes hamisan esküdni! Felhatalmazásom van lefokozni! És ha kell: letartóztatni. Ne kényszerítsen, hogy éljek vele!

Szünet

NAPÓLEON Pedig nincs más hátra, Lacrete! *(Össze-teszi a kezét)* Nos, a foglya vagyok! Szállíttasson erős kísérettel — Párizsba!

LACRETELL *(idegesen)* Itt marad.

NAPÓLEON *(gúnyosan)* A saját katonáim őrizete alatt? Akkor hívja be az őrt, tartóztasson le!

LACRETELL *(nyög és tölt magának)*

NAPÓLEON Vagy sétáljon el a kocsijához... Tudtommal hozott magával testőrséget... Mindössze két-száz lépés.

LACRETELL Majd csak kitalálok valamit! *(Iszik)*

NAPÓLEON Várok.

Szünet.

LACRETELL Coriolanus! Azt hiszi, tehetetlenek vagyunk magával szemben?

NAPÓLEON *(lehúzza a csizmáját)* Amíg a tervein kotlik, alszom egyet.

LACRETELL *(könyörög)* Az isten szerelmére, csinálja meg azt a római portyát — és ne komplikáljuk tovább az ügyet.

NAPÓLEON „Anch” io sono pittore! ... En nem érem be azzal, hogy a keretet mázoljam, mikor a festményt más készíti!

LACRETELL Mi az ördögnek vállaltam, hogy tárgyalok magával! Legyen átkozott a perc, amikor elszántam magam! Holnap reggel visszajövök. Remélem van annyi becsület magában, hogy nem folytatja a béketárgyalásokat... és nem is szökik haza. Holnap választ adok.

NAPÓLEON Maga holnap reggelig nem fog kisütni semmi okosat, Lacrete! És nekünk nincs jogunk értékes órákat ellopni a francia nép történelméből. Inkább segíték magának.

LACRETELL *(morogva)* Mondja!

NAPÓLEON Vegyük sorra a zsákutcákat! Itt nem tart-hat. Haza nem vihet, mert a legvastagabb börtönfa-lak sem nyújthatnak kellő biztonságot ellenem. Marad az, hogy meggyilkoljanak...

LACRETELL Igen. En is erre gondoltam.

NAPÓLEON Nagyon kézenfekvő. De kivihetetlen. Fegyver nincs magánál. A testi fölényem pedig vitathatatlan. Maga tehát külső segítségre szorul... Beszólítja az őrt, megmutatja a felhatalmazását, és parancsot ad a letartóztatásomra. Az ő kötelessége végrehajtani a parancsot. Maga tart az én közbelépésemtől. De én egy szót sem szólok. Ezzel maga biztosítékot kap, hogy nincs szándékomban a katonáimat magam mellé állítani.

LACRETELL Hohó! Hohó! És ha mégis megszólalna?

NAPÓLEON Akkor... *(Az asztalához, megy)* Itt egy karabély. Csöre van töltve!

LACRETELL *(átveszi)*

NAPÓLEON Ne bámulja olyan megbabonázottan... Ha maga most rám ló — holtbiztosan elhibázza. Karikák táncolnak a szeme előtt, szédül, izzad, és reszket a keze! Legfeljebb megsebesít, az őt berohan és felkoncolja magát, mint egy merénylőt. De rakja a zsebébe a pisztolyt. Úgy! Az őt bejön, néhány szót váltanak, ezalatt egy kissé lehiggad, a zseben keresztül megcéloz, és ha megszólalok, lepuffant! De én nem fogok megmukkanni... .

LACRETELL Jaj magának, ha mégis!

NAPÓLEON Várjon... Az örrel kikísértet a maga kocsijához. A mamelukjai átvesznek — és elindulnak. Amint elhagytuk a tábornokot, én kiugrom a kocsiból — és átszököm az osztrákokhoz. Ezzel megszabadult minden gondjától, én pedig kihasználom, hogy oda-át most magas az árfolyamom... Nos?

LACRETELL Hallja! Azért nem hittem volna, hogy erre is képes... *(Megijed, hogy ezzel visszatartja Napoleont)* Rendben van! Allom!

NAPÓLEON En se hittem volna, hogy egy francia politikus még ebbe is beleegyezik... *(Abbahagyja)* En is állom! Kezdjük!

LACRETELL őrség!

KATONA *(belép és a fegyverével tisztelg)* LACRETELL *(Napoleont lesve előveszi az iratokat)* Tudsz olvasni?

KATONA Ha nagyon megszorítanak... .

LACRETELL *(olvassa)* A Francia Köztársaság teljhatalmú megbízottja, Lacrete polgártárs... .

KATONA De csak a tulajdon két szememnek hiszek!

LACRETELL *(átadja az iratokat)*

KATONA *(olvassa)*

LACRETELL Sokáig tart?

KATONA Megértettem, polgártárs! Várom a parancsot!

LACRETELL Tábornokod... vétett... hazánk és a köztársasági rendünk ellen. Épp ezért a francia nép nevében megfosztom rangjától, és elrendelem letartóztatását! Hajtsd végre!

KATONA *(megkövülten bámul Napoleonra)* LACRETELL *(elveszti a türelmét)* Mire elvetted a

kardját: zászlós vagy! És mire a kocsimhoz kíséred: hadnagy!

KATONA *(erre habozás nélkül Lacretehez lép, és a nyakánál fogva csaknem a levegőbe emeli)* Mít csináljak vele, kiskáplár?

NAPÓLEON *(felismeri a helyzetet és nevet)* Tedd le!

A bal zsebében van egy karabély — vedd el tőle! KATONA Karabély? Te piszok! Igenis! *(A halottfehér,*

magatehetetlen Lacretelettől — nem éppen udvariasan — elveszi a fegyvert) További parancs?

NAPÓLEON Szabadíts meg tőle!

KATONA Kivallassam, hogy jutott a hamisítvány birtokába?

LACRETELL *(felhőrdül)* Hamisítvány? Világosítsa fel,

tábornok! KATONA Kuss! Ilyen parancsot csak arisztokraták és ellenforradalmárok adhatnak! Ismerjük őket! Végezzük ki minden teketória nélkül!

Szünet

NAPÓLEON Futni hagyom, Lacrete! Remélem, méltányolja majd a nagylelkűségemet!

LACRETELL Isten, mentsd meg Franciaországot ezektől a kalóztól! *(Kirohan)*

KATONA Kár az ilyen dögöket életben hagyni, kis-káplár. *(Utánamozdul)*

NAPÓLEON Maradj, Sicard!

KATONA *(ragyogva fordul hátra)* Igenis, kiskáplár..., tábornok.

NAPÓLEON Derék fickó vagy! Visszanyerted a becsülésemet.

KATONA Megismert?

NAPÓLEON Jean Sicard, 2. gránátos ezred.

KATONA Igenis.

NAPÓLEON Gascogne-i paraszt vagy! Négy porontyod van, vagy öt?

KATONA Csak négy, kiskáplár... .

NAPÓLEON Te tömtél a csata előtt még a kulacsodba is lőport víz helyett!

KATONA Igenis. Csakugyan.

NAPOLEON (*jóakarúan*) A hidon mégis úgy kellett átráncigálni, mint egy szopornyicás kutyát! ... Se-hogy sete akartál a lábadra állni!

KATONA (*szélesen nevet*) Hullott a golyó! Sohase hittem volna, hogy nem rondítom össze magám! Engedelmet ...

NAPOLEON (*ó is nevet*) Még mindig zsíros a markom az üstöködtől, fickó!

KATONA (*lelkesen*) Embert faragott belőlem, kiskáplár ... Engedelmet.

NAPOLEON Hallod-e? Miért tituláltok ti engem kiskáplárnak, mi?

KATONA Rájárt a szám, tábornok polgártárs!

NAPOLEON No, csak bátran!

KATONA Így szólítjuk magunk közt ... az egész bataillon.

NAPOLEON Folytasd!

KATONA Mert mi katonák úgy gondolkozunk: nem elég a rangot a felsőbbségnek megszolgálni ... Hiszen hány vízfő van a tisztek között ... engedelmet...

NAPOLEON (*nevet*) Mondjad csak, mondjad.

KATONA Hányan vannak, akiknek csak a pénz; vagy a jó ismeretség *nyúlt* a fenekük alá ... Így hát közöttünk, katonák között a tábornok is közlegényként kezd. Aztán mi léptetjük elő ... érdeme szerint!

NAPOLEON No!

KATONA A tábornok polgártárs fenegyorsan halad ... Monterotte után máris kineveztük tizedesnek. Brescia után őrmester lett ... És tegnap, a lodi csata-téren: kiskáplárnak kiáltottuk ki.

NAPOLEON (*nagyon tetszik neki*) Hiszen így még vagy egy tucat csatát kell megnyernem, hogy elismerjétek tábornoknak! És mi leszek azután? Cézár?

KATONA (komolyan) A mi szemünk a káplári rang-nál feljebb nemigen lát!

NAPOLEON (*elborul*) No, mondd meg, mit kívánsz — teljesítem!

KATONA Nincsen semmi kívánságom, tábornok polgártárs!

NAPOLEON Te, ne kóricáld magad!

KATONA Csakugyan nem jut semmi az eszembe. Az ördög vigye!

NAPOLEON No, majd én kimondom helyetted! Negyvenöt éves vagy, ugye?

KATONA Abban a fertályban!

NAPOLEON Mióta nem láttad a családodat?

KATONA Két esztendeje.

NAPOLEON Hány éves a feleséged?

KATONA Fiatalka ... Harminc.

NAPOLEON No, mondd csak ki akkor bátran!

KATONA Mit?

NAPOLEON Hogy haza akarsz menni, te nehézfejű! KATONA Dehogya akarok én hazamenni! Ne küldjön haza, tábornok polgártárs! Éppen most!

NAPOLEON Te, nem szívelem, ha házasembernek szeretője van! Különösen az ellenség asszonyai között! KATONA Nincs szeretóm!

NAPOLEON A hadizsákmányban sem dűskálhattok örökké, egynémelyötök már úgy felpakolt, hogy összerogy a borjú súlya alatt.

KATONA Nem ragadt az én kezemhez semmi sem ... A palotákat a tiszt urak nyitogatják, a szegényeket kinek van lelke megrabolni!

NAPOLEON (*némi gúnnyal*) Élhetetlen is vagy te akkor katonának, Sicard!

KATONA Meglehet! Egy hete még, de csak tegnap is, csakugyan hazamentem volna! Az első füttyszóra! Még morfondíroztam is! Minek vagyok én sorozott katona? Az idő már jócskán eljárt felettem! Hull a hajam, meg a fogam, mint a vedlett farkasé. Szürkületben olykor az orromig se látok!

NAPOLEON Na látod! Nem veszed fel már a versenyt a fiatalokkal. A következő csatában leterít az ellenség!

KATONA Már engem nem. Tegnap, amikor eleresztet-te a hajam, a lábam vitt tovább. Erzett már effélé, kiskáplár? A karomban meg olyan erőt éreztem ... (*nehezen talál kifejezést*) ... hogy azzal learathatnám mind a gabonát, amit holtomig a földesckém megterem. A szívem hevesebben dobogott, mint amikor az asszonyt először cipeltem a domboldalra ... És mi-kor megverték a győzelmi dobokat ... én nem is tudom, itt az orromban ...

NAPOLEON (*segít neki*) Tömjénnek szagoltad a puskaport. Mintha minden szentjeivel a mezőre telepedett volna az Ég!

KATONA (*rekedten*) *Úgy! Én* ezentúl nem akarok haszontalanul élni, kiskáplár! Egy napot se! Csak a forradalomért!

NAPOLEON Az emlékezet nem sokáig szítja a lelkesedést, Sicard! Elfelejtetted!

KATONA Majd felfrissítem az újabb csatákban. Azért nem akarok egyből sem kimaradni. Amíg végig nem kergettük az ellenséget az egész földgolyón.

NAPOLEON Ezt forgatod a fejedben?

KATONA Mi mást? A táborban úgy hírlík: Indiába megyünk!

NAPOLEON (*nevet*) Indiába? Tudod-e te Sicard, hogy hol is van az az India?

KATONA Hát ... így mondják: aki körbekerüli a föld-golyót, az mind indiába jut!

NAPOLEON Oda csak egyetlen hadvezérnek: *Nagy Sándornak* sikerült elvezetnie a seregét.

KATONA A parancsot várjuk.

NAPOLEON Amíg te háborúskodol, ebek harmincadjára kerül a földed! Egyedül nem győzi az asszony! Eladósodsz! Mire hazaérsz: koldus botra jutsz!

KATONA Nem engedi azt a mi kiskáplárunk!

NAPOLEON Ki tudja, holnap ki dönt a sorsotoktól? Egymás szolgái vagyunk, Sicard, ez a szabadságunk! Ez az írás nem hamisítvány! (*Rámutat Lacretell felhatalmazására*)

KATONA Ki meri ezt állítani? Hogyan diszelegne különben az elején, hogy a Nép Nevében!?

NAPOLEON Hivatalos írás. Pecséttel és aláírásokkal. Előbb-utóbb érvényt szereznek neki! Az ördög! Mert ahhoz eleget győztem, hogy felszaporítsam az irigyeimet — de ahhoz nem eleget, hogy elnémitsam őket...

Belép Lacretell

KATONA (*azonnal nekiesik*) Vallja be, hogy ez az ocsmányság hamisítvány! Vallja be!

LACRETELL Eresszen! Eresszen! (*Fogja az írást és összetépi*) Tévedés volt! Tévedés!

KATONA Látja, tábornok polgártárs?

NAPOLEON Nem reményltem egy ilyen közeli viszontlátást, Lacretell!

LACRETELL (*megalázottan, most már minden tartás nélkül*) A tábor széléről fordultam vissza ... Feltélenül meg kell hallgatnia. Küldje ki a katonáját!

NAPOLEON Ne szabjon feltételeket!

LACRETELL Küldje ki!

KATONA Nem megyek!

NAPOLEON Azt teszed, amit parancsolnak neked! Maradsz!

KATONA (*boldogan cövekel le Lacretell mögött*) Igen-is!

LACRETELL Adjon egy kis bort!

NAPOLEON Tölts neki!

KATONA (*tölt*)

NAPOLEON Ihatsz te is!

KATONA (*Lacretelle néz*) Engedelmet — nem! NAPOLEON (*elégedetten nevet*) Nagyon helyes, Sicard! Az ember legyen finnyás az ivócimboráira!

KATONA Magam is így gondolkodom!

LACRETELL (*feszeng*)

NAPOLEON Ahogy egy ágyban nem fekszik össze bár-kivel... Itál és ágy, lám milyen szembeszökő hasonlatosság! Ha az ember elakad a hazugságban, vagy ezt mondja magának, alszom rá — vagy ezt: előbb iszom rá egyet!

LACRETELL Bounaparte, én most olyan őszinte leszek magához, mintha a jó isten előtt állnék. Létkérdés, hogy feltétlenül higgyen nekem ...

NAPOLEON Sicard ... kik fogadkoznak így?

KATONA A szűz lányok ... Mikor elől rövidülni kezd a szoknyájuk.

NAPOLEON (*nevet*) Telitalálat! Srapnel a célpont közepébe!

LACRETELL Hogyan szavatoljam? Hogyan bizonyítsam az ellenkezőjét?

NAPOLEON Ne nyafogjon. Térjen a tárgyra!

LACRETELL Én félreismertem magát, Bounaparte! Egyetlen mentségem, hogy eddig csak Párizsban találkoztunk. A fogadásokon sose hallottam mást az ön szájából, mint hogy „szörnyen meleg van”. Minden vérbeli katona: bugris! Tudja, az előítéletek! A maga ... (*keresi a szót*) lebilincselő egyéniségéhez itt a táborban néhány perc alatt kellett akklimatizálódnom ... és ehhez hülye voltam!

KATONA (látszik rajta, hogy émelyíti ez a közeledés. Ezt Napoleon egy pillantással le is reagálja)

LACRETELL Látja, őszinte vagyok. Csak miután oda-kint egy kis lélegzethez jutottam, akkor döböntem rá, hogy maga az én emberem.

NAPOLEON Ne bizalmaskodjék!

LACRETELL *(erősen feszélyezve a katonától)* Én nem szeretnék az ellensége, de még az ellenfele sem lenni, Bounaparte. Tudom, hogy ezt nem köteles elhinni, de én elmondok mindent, mindent — közöttük talán néhány olyan értesülést is, mely a hasznára lehet...

NAPOLEON Hm! Abból következtetve, hogy visszafóglankodott, jelentékenyebb ajánlatra számítottam, Lacrete! A feleségemről terjesztett pletykák nem érdekelnek...

KATONA Hazudik! Mindent összebűdösít, mint egy görény!

LACRETELL Hallgasson meg, tábornok. Higgye el ... *(A katonára néz)* Nagy szolgálatot tehet a Haza és a Forradalom ügyének.

NAPOLEON Ne is folytassa. Katona vagyok. Nem avatkozom pártviszályokba

LACRETELL Itt a lista a fejemben. Kik, mikor, kik-vel, mennyit, stb... A legaprólékosabb részletekkel rendelkezem.

KATONA A szájára meri venni. Szentségtáromló! LACRETELL *(hisztérikusan)* Küldje ki a katonáját! NAPOLEON *(kezdi érteni)* Ha összeesküvés nyomár

bukkant — a Direktóriumnak köteles jelenteni. Vagy a konzuloknak.

LACRETELL *(verejtékezve)* Egyetlen esetet kivéve!

NAPOLEON Nincs ilyen eset.

LACRETELL De van!... De van!

NAPOLEON Lacrete! Túl sokat fecsegett! Nem lehetek oly közönyös a Forradalom ügye iránt, hogy ezek után ne követeljek teljes színvallást. Tessék! Beszél-jen!

LACRETELL *(állandóan a katonát lesve)* Tudja, hogy az angol követ egy kis lakást bérel a szeretőjének NAPOLEON Úgy van. A belvárosban.

LACRETELL A kisasszony, ez szöbeszéd tárgya, meg-osztja kegyeit a követ úr... és az egyik konzul között.

NAPOLEON A kisasszony rendkívül csinos. LACRETELL Igen, olyannyira dűskálkodik a bájak-

ban, hogy egyszerre lakatja jól bámulót.

NAPOLEON Ízlés dolga.

LACRETELL Igen ... De nehéz megmagyarázni, miért megy erről írásbeli jelentés minden találkozás után Londonba!

NAPOLEON *(felhördül)* Hazaáruló!

KATONA *(ugyanúgy)* Hazaáruló!

NAPOLEON Az efféle nem lehet bizonyítani. LACRETELL

Mindent bizonyítani tudok ... Én vittem a jelentéseket.

KATONA Te gazember! Te nyomorult! *(Megint ráront)* És még te mertél kezdet emelni a kiskáplárra?

NAPOLEON *(helyreparancsolja)* Sicard! És maga még ezek után meg akar nyerni üzlettársul? *(ünnepélyesen)* Nevezze meg az áruló konzult! Ha a nemzet vezére is — vesznie kell! A nevét!

LACRETELL *(hallgat)*

NAPOLEON Barras?

LACRETELL *(hallgat)*

NAPOLEON Carnot?

LACRETELL *(hallgat)*

KATONA Na!

LACRETELL *(nyöszörögve)* Küldje ki!

NAPOLEON Eppen előtte kell felelnie. Várom a vallomását.

Lacrete!

LACRETELL Válasszon!

NAPOLEON Micsoda?

LACRETELL A pápai nuncius is fenntart egy kis külön háztartást az Opera környékén... Válasszon!

NAPOLEON *(izgalmában a nevetéssel küzdve)* És maga ezt is bizonyítani tudja?

LACRETELL Ugyanúgy!

NAPOLEON *(harsányan nevet)*

KATONA *(átveszi tőle a nevetést, ahogy az imént a felháborodott, majd az elgondolkodó arckifejezést is. Nyilvánvaló, hogy elvesztette a fonalat)*

NAPOLEON Sicard!

KATONA Parancs!

NAPOLEON Menj ki!

KATONA *(kérlelve)* Kiskáplár!

NAPOLEON Azonnal menj, és ugrasd ki az ágyukból a követeket. Folytatjuk a tárgyalásokat.

KATONA Igenis! *(Kimegy)*

LACRETELL Végre! Csakhogy megszabadultunk tőle... Ön

valóságos hóhér! Inkvizitor!

NAPOLEON Kik támogatják Barrast?

LACRETELL A vidék! A kisvárosok!

NAPOLEON És Carnot-t?

LACRETELL A szövőgyárosok.... Iparosok. Az ördög sem ismeri ki magát. Fél esztendeje latolgatom a ki-látásokat! Micsoda zavaros idők! Az ember egyszerűen nem tud elég széles terpeszben állni, hogy valahogy megvesse a lábát, akármi történik is ... Lát-ja, ha ma nem veszt össze a szerencse önnel, tábornok, rajtavesztek. Hiába minden előrelátásom — rajtavesztek — Kik támogat a hadsereg, Bounaparte?

NAPOLEON Csak nem képzeled, hogy én ezek után hol-mi üggyvédcskének fogom a gesztenyét a tűzből ki-kaparni?

A szín elsötétül

MÁSODIK MONOLÓG

Amikor a szín kivilágosodik, újra a hídfőt látjuk. Mint-ha Napoleon valamivel közelebb került volna a silbak-hoz, bár még mindig meglehetősen bizonytalanok, alig kivethetőek a körvonalai.

KATONA Állj!

NAPOLEON Nem, ez nem Sicard... Hogy is lehetne ő! Sicard-

t belepte a sivatag homokja valamelyik piramis tövében...

Úgy tartják, hogy a háború vak, szeszélyes és igaztalan ...

Tévedés! A háború szenttelen, megvesztegethetetlen, és

sem ismer részrehajlást. Mindig a gyengéket követeli

áldozatul. A katonák megkísérlik kijátszani. Leplezik

gyengeségüket. Lelkesednek és dalolnak, keményen verik

lábukat a földhöz, és villogtatják tekintetüket — kivált

csata előtt. Hasztalan. A háború kikémleri fáradságukat,

fásultságukat, számba veszi tüdejük zihálását a futásban,

szemük hályogosodását a ,tájékozódásban — és markolatig

dőfi a halált megroppant áldozataiba

Igen, Egyiptom volt Sicard korosztályának temetője.

Tömrdek katonámat vesztettem el azok közül, akik-nek

szívébe még a Nagy Börtön lerombolása oltott életre-

halálra szóló elhivatottságot

KATONA Állj!

NAPOLEON Ez a fickó jóval fiatalabb. Normandiai. A hangja

elárulja, hogy odahaza a tengeri szél zúgását kellett

túlharsognia. Halevő, nem tunya testű, akin, ha néhány

hónapot tölt téltenségen, nyomban eret kell vágatni, mint

a teliver lovakon. Ebből a fajtából kerültek ki a gárda

legpompásabb példányai. Válogatott legények. Magasságuk

hat és fél láb, mell-bőségük legalább tíz arasz, és képesek

voltak tízéves tölgyeket gyökerestül kitépni a földből —

puszta hetvenkedésből

A Forradalom zavaros éveiben forrt ifjúságuk, nekem

kellett hát eszményeket oltanom szívébe, jelszavakat

adnom a szájukba., .

KATONA Jelszó?

NAPOLEON Melyikre vár?... Abban az időben tele voltak

jelszavakkal és eszményekkel — gyermek tarkaságuk —

akár a sokfajta arany-, ezüst- és réz-pézt — szinte

lehetetlenné tette megvalósítanom a rendet. Váltások hát

be minden értéketeket a Hűség bankójára — adtam ki a

parancsot — és hogy higgyenek a Hűség fedezetében:

mingathatatlan hatalommá, császárrá kiáltattam ki

magam ..

A fény kialszik

MÁSODIK KÉP

„Szabad-e egy államférfinak érzékenykedni?

Nem kivételes helyzet az, mikor valaki az

egyik oldalon egyedül áll, s a másik oldalon

magával szemben az egész világot találja.”

(Napoleon)

Szín: Napoleon dolgozószobája. Valóban dolgozószoba, a berendezés célszerűségről és nem reprezentációs szándékról tanúsodik. Hatalmas, összevissza hányt könyv-szekrény, szélesen terpeszkedő íróasztal, zsúfolásig tele iratokkal, íróeszközökkel, mappákkal stb. Az egyik fal mellett heverő. Közéleben tapéta rejtékajtó. Két oldalon és középen szárnyas ajtó.

A színen hárman tartózkodnak: a Császár, a Tudós és a

Festő. Ez utóbbi — a szín egyik sarkában — szaka-

datlanul dolgozik Napoleon képmásán, mely az uralkodót ágaskodó paripán, hadvezéri fenségességben ábrázolja. A szereplők egyébként ügyet sem vetnek rá. Napoleon közismert kéztartásával jár fel-alá a szobában. Ha gesztikulálni akar, nyomban felszisszen. Merényletet követtek el ellene, és a golyó a vállán sebesítette meg.

NAPOLEON Hogy értsem a szavait: „Az egyetemnek semmi köze hozzá”?

TUDÓS Uramisten! ... Nem ezt mondtam, Felség! NAPOLEON A titkosrendőrség jelentését idéztem. TUDÓS Rosszindulatú ferdítés ... Én mindössze annyit

bátorkodtam megjegyezni, hogy mivel a merénylő talány bevégezte az egyetemet — a mi illetőségünk megszűnt.

NAPOLEON Tavaly? ... És vajon mit tanult önöknél, hogy ilyesmire vetemedett? Kik felelnek, ha nem önök: tanárok, papok, tudósok, az állampolgárok fejéért — tehát tévelygéseier is!

TUDÓS Az emberek feje tele van zavaros eszmékkel, Felség! Még a múltból!

NAPOLEON És miért fizeti magukat a francia nép? Nem azért, hogy az elavultat újak cseréljék fel?

TUDÓS Felség, az egész tudományos kar nevében mondhatom, nincs hőbb vágyunk, mint szolgálni Felségedet. Ahogy Arisztotelész szolgálta a nagy Alexandroszt!

NAPOLEON Nagy Sándor ellen sohasem kíséreltek meg merényletet ... Elmehet.

TUDÓS (bókol és indul a szárnyas ajtó felé)

NAPOLEON A másik ajtón.

TUDÓS (elsápad) Felség!... Nagy Sándor isten volt!... Így hitték és vallották a makedónok és a legyőzött barbárok mind. Senki sem kételkedett isteni mivoltában — és ki lázadna a halhatatlan istenség ellen? NAPOLEON Senki sem kételkedett?

TUDÓS Senki ... néhány okvetetlenkedő írástudót ki-véve, de ezeket könnyű volt elhallgattatni ... Ha Felséged elrendelné, hogy új vallást alapítsunk ...

NAPOLEON A mi korunkban? A gőzgép és a léggömb századában?

TUDÓS A körülmények — tudományos szempontból — meglehetősen kedvezőek... Én, mint Felséged tudja, behatóan foglalkoztam Felséged családjának genealógiájával, néhány szak szempontból is figyelemre méltó momentumra bukkantam.

NAPOLEON Miféle momentumokra?

TUDÓS Itt van rögtön Felséged neve. Napoleon! N — Apollon. Apollón a görög kultúrában a Fény, a Győzelem istensége! Lehet-e ez merő véletlen? De továbbmegyek: Apollón születési helyeként a mitológia Délosz szigetét jelöli meg ... Hol van Délosz? Pontosan nem tudjuk, valahol a Földközi-tengeren ... Geográfusaink játszi könnyedséggel tudnák Déloszt — Korzikával azonosítani. És Felséged győzelmes útja a világon éppen úgy törvényszerű és feltartóztatathatatlant, mint a Nap Istenének diadalmos útja az égbolton!

NAPOLEON És ön ebben csakugyan hisz?

TUDÓS Nem esne nehezemre ... Lenyűgöző a logikája!

NAPOLEON És az emberek?

TUDÓS A hellenizmus és a buddhizmus egyként divatos eszméi korunknak ... Szerintem a tömegekből nem váltana ki különösebb meghökkenést az a be-jelentés, hogy Felséged Apollón reinkarnációja ... Természetesen ez csak vázlatos elképzelés, de meg-győződésem, hogy tudósaink boldogan kérnének részt a kidolgozásból! Néhány héten belül benyújtánám az előkészítő munka költségvetését.

NAPOLEON (elgondolkozva) Kétségtelen, valamennyi alattvalóm számára üdvös lenne, ha hinnének ben-ne... Az ó hitűkkel éppen úgy szét tudnám válasz-tani a tengereket — mint az istenek bármelyike. De attól tartok, ez ma már lehetetlen... A legutolsó mosóné és halaskofa is kinevetné, sőt kifütyülné a szent körmenetemet ...

TUDÓS Mert Felséged — emberi mivoltában — nap mint nap látható. De ha ezentúl nem mutatkozna ...

NAPOLEON Mi lelkesítené úgy a katonáimat? Nem... Á halálom után esetleg megpróbálhatják! Elmehet!

TUDÓS (habozik, merre induljon) NAPOLEON (a szárnyas ajtóra mutat) Arra! TUDÓS (boldogan) Igenis, Felség! (Kimegy)

NAPOLEON (néhány lépéssel felméri a szobát, majd mintegy szándéktalanul megáll a Festő háta mögött és képmását szemlélgeti)

FESTŐ Az imént rendkívül karakterisztikus pillanatokat sikerült megragadnom ... A magasztos harag fenséges villámain az iriszen.

NAPOLEON (nézi) Aha... (Haragvó tekinteteket próbálgat)

BOURRIENNE (be) Felség! ... Pontosan négy óra!

NAPOLEON Jó.

BOURRIENNE Ellen kisasszony megérkezett, és Felségedre várakozik.

NAPOLEON A herceg?

BOURRIENNE Most jelentette a kapuórság!

NAPOLEON Küldje be!

BOURRIENNE És a kisasszony?

NAPOLEON Türelmét kérem.

BOURRIENNE (kimegy)

NAPOLEON (újra a festményről ellenőrzött tekintet próbálgatja, majd amikor Fouché belép a szárnyas ajtón, arckifejezése közömbössé simul)

FOUCHE (ugyanaz a színész játssza, mint Lacretell) Felség! A nyomozást — teljes sikerrel — befejeztük. Mindent kiszedtünk a fickókból, és ennek alapján fel-göngyölítettük az egész társaságot, összesen száztizenhét személyt!

NAPOLEON A letartóztatottak?

FOUCHE (átnyújtja a papírt) Íme!

NAPOLEON (olvassa) Csupa arisztokrata!

FOUCHE A várakozásnak megfelelően ... A kihallgatások megkezdődtek, máris teljes beismerésben vannak.

NAPOLEON (szárazon) Gratulálok, herceg!

FOUCHE (nem tetszik neki a hang) Felséged végtelenül kegyes.

NAPOLEON Megparancsoltam, hogy a fickót hozzák elélem!

FOUCHE Valóban, Fenség! Sajnos nem állt módomban... Kocsival mentem érte, de amint kiléptem a Foubourg börtön kapuján, a felháborodott tömeg ne-kiesett ... Az órség tehetetlen volt ... Azóta valószínűleg el is vérzett.

NAPOLEON Valószínűleg ...

FOUCHE Magam is alig tudtam szabadulni ... NAPOLEON Ön a szerencse kegyeltje. De mit szólnak

majd az igazság és jog bajnokai — itthon és külföldön, herceg?

FOUCHE Mindenki meg fogja érteni, hogy a Felséged iránti ragaszkodásnak, szenvedélyes rajongásnak nem lehet gátat szabni. Ami egyébként a törvényességet illeti, a fickó mindössze két órát vesztett. A kivégzést hat órára hirdettük.

NAPOLEON Meg akartam neki kegyelmezni!

FOUCHE (döbbenet, egyre nagyobb zavarral) Ez... ez végzetes könnyelműség lett volna, Felség ... Mással, mint a rezsím gyöngeségével nem is magyarázhatták volna!

NAPOLEON Lárfári! Irtózom a felesleges vérontástól! Miért ne gyakoroljak nagylelkűséget egy nyílt-szívű gyilkossal szemben, amikor nap mint nap . el kell túrnöm közvetlen környezetem álorcás merényleteit?

FOUCHE A rendőrség fáradhatatlan az államapparátus tisztogatásában ... A jelenlegi nyomozás is ... NAPOLEON (elveszti a türelmét) Tudomásul vettem a

jelentését, herceg! Menjen és győződjön meg róla, hogy csakugyan agyonverték-e az emberét, szigorú utasításom ellenére ...

FOUCHE (zavarodottan) Felség! (Indul a szárnyas ajtó felé)

NAPOLEON Ne arra! A másik ajtón!

Szünet

FOUCHE Nem tudom, Felség, mivel szolgáltattam okot a félreértésre?

NAPOLEON (nekiront) Nem tudod, te hazug csirke-fogó! Te szemét, te nyavalyás, szörkaporó, te! FOUCHÉ Felség! Térjen magához!

NAPOLEON Nyomorult! (Megüti)

FOUCHE (panaszosan) Felség!

NAPOLEON (ráordít a Festőre) Hagyja most a mázolás!

Szünet

FOUCHE (az arcát tapogatja)

NAPOLEON Ne nyalogassa a sebeit, herceg, mert továbbiakkal tetézem ! Csak dühítsen ! Három rendőrségem van, Fouché, ezt ne tévessze szem elől!

FOUCHE Mi teljesen a fickó vallomására támaszkodtunk. Megnevezte a felbujtóit, a cinkosait, és mi sorra lefüleltük valamennyit.

NAPOLEON Egy ilyen fanatikus kamasz nem adja ki az elvbarátait! Ha már veszne kell — az ellenségeit rántja magával. Ha jakobinus — úgy az arisztokratákat.

FOUCHE *(belekapaszkodik)* Csakugyan, erre nem gondoltam. Hatökör voltam, Felség !

NAPOLEON *(újabb dühödtt pillantást vet .rá, majd a Festőhöz)* Hagyja csak megint abba a festést!

FOUCHE *(elhúzódik)* Most miért akar megverni, Felség? Hatökör voltam — beismertem.

NAPOLEON Az én eszemen akar túljárni? *(Hirtelen fogja az írókészetét és kiszámított hatásossággal a földhöz veri)* Így zúgom, herceg, darabokra a szemem-szedett hazugságait. Jó lesz, ha abbahagyja a komédiázást. Egyszer és mindenkorra! Patkány! Pontosán tudom, hogy a Terror éveiben hány halálos ítéleten díszelgett a neve ... Az arisztokratákra fordítja a gyanút, nehogy cimboráinak vallomása Fouché polgártárs múltjára terelje a szimatot ... A maga biztonságáért kockára teszi az enyémet. Hát kicsoda ön, herceg, hogy erre vetemedik? Arról nem is beszélve, hogy a bőre mentéséért börtönbe küldött teljesen ártatlan, büntelen embereket!

FOUCHE Azonnal szabadon bocsáttatom őket.

NAPOLEON Beismerő vallomást tettek?

FOUCHE Valamennyien. És alá is írták már.

NAPOLEON Végig kell járni az érdekelt családokat ... Értésükre kell adni, hogy a vád ingatag, és a fő-ügyész hajlandó az eljárást beszüntetni, ha ügyesen megkörülmékezik. A befolyt összegről pontos elszámolást kérek ... És a névsort is. Így ezek a cimeres bajkeverők vesztegetés címén bármikor letartóztat-hatók ... illetve... majd keresek rá megfelelő embert, herceg, a maga személye már semmi bizalmat nem kelt.

FOUCHE *(rekedten)* Ha óhajítja, Felség, benyújtom a lemondásomat.

NAPOLEON *(hogy Fouché bizonytalanságban tartsa, nem felel, mintha nem is hallotta volna. Az írókészet cserepeit rugdossa, amit a herceg nagy buzgalommal szedeget)*

BOURRIENNE *(belép)* Négy óra múlt harminc perccel, Felség.

NAPOLEON Jó.

BOURRIENNE A kisasszony türelmetlenkedik. Azt mondja: a színházból szökött át, áll a próba miatta. NAPOLEON Mindjárt!

BOURRIENNE Ha Felséged ma fáradt, vagy elfoglalt, holnap a szokott időben ...

NAPOLEON Azonnal jövék! Addig a kisasszony vetközzön le!

BOURRIENNE Igenis, Felség ! *(Kimegy)*

NAPOLEON *(szünet után)* Egyelőre még nem teszek pontot a karrierje végére, herceg. Szükségem van egy gazemberre, aki jártas a vele egyvívásúak gondolkodásmódjában ... Ez a merénylet felszította a környezetemben a reményeket, hogy tőlem egyáltalán meg lehet szabadulni ... Ha ki akar engesztel-ni, egy héten belül jelentést kapok *(körülmutat)* ezek-nek a merénylettel kapcsolatos legkisebb lelki rezdüléséről is ... Tisztán akarok látni, ki spekulál a vesztémenre !

FOUCHE *(besúgó hangszíval, de ugyanakkor retorziós indulattal)* Mindnyájan, Felség!

NAPOLEON *(ránéz)* Nem szeretem, ha kimondják helyettem a gondolataimat !

FOUCHE Ez az igazság, Felség! Felséged kesztyűt dobott monarchiájával a republikánusoknak, anélkül, hogy egy családi dinasztiaival biztosítaná az új arisztokrácia jövőjét.

NAPOLEON Megint a régi nóta!

FOUCHE Igen. Egyetlen pisztolylövéssel leteríteni egy egész politikai rendszert ! Valóságos kihívás, hogy a Hatalom: halandó. Ebben a helyzetben a rendőrség tehetetlen. És a merénylet előbb-utóbb sikerülni fog.

NAPOLEON Hiába próbál rám ijeszteni !

FOUCHE *(mindenféléképpen fájdalmat akar okozni Napoleonnak)* Felséged már számtalanszor elhatározta magát.

NAPOLEON Josephine meg fog gyógyulni ... A legki-válóbb orvosok kezelik !

FOUCHE Tíz éve ámitja Felséged ezzel magát. Konzíliumok, fürdők, diéták, masszázok — és mi az eredmény?

NAPOLEON Egészen újfajta pirulákat szed most FOUCHÉ

Ugyan . . . Végtere is a császárnó elmúlt negyvenéves.

NAPOLEON Én mindenben szerencsés vagyok. Lehetetlen, hogy éppen ebben legyek ilyen vesztettül szerencsétlen! FOUCHÉ Felséged mondása, hogy a szerencsének elé-be kell menni ! Ki kell csikarni az élettől!

NAPOLEON Nem válok el Josephine-től. Legalábbis egyelőre nem. Talán, ha még jobban megöregszik. FOUCHÉ Képtelen vagyok megérteni Felségedet ... Hiszen lépten-nyomon megcsalja.

NAPOLEON De sohasem jóízűen. Sohasem jóízűen! Tanácsoljon, találjon ki, herceg, bármit, de ezzel ne bősziítsen! *(Már ordít)* Ne bősziítsen tovább!

FOUCHE *(elégedetten a törlesztéstől)* Felséged azért emelkedett mindnyájunknál magasabbra, mert ha személyes indulatai és a tények között kellett választania, mindig a tények oldalára állt. Ez a merénylet kínál egy hasznót, amit le kell fölözni ... Ezek után a császárnónek is meg kell értenie, hogy nem állhat tovább Felséged útjába. És ha Felséged ezt habozik megmondani, úgy a szemébe mondjuk neki mi, vagy ha kell, felvonul az ország népe ...

NAPOLEON Nem! Megtiltom!

FOUCHE A császárné máris tudja, hogy ennek meg kell lennie. Felkészült rá, hogy ma, a teán, Felséged bejelenti a választ ... Kérdezze meg Felséged Bourrienne-t. A császárnó félóránként kért tőle jelentést Felséged lelkiállapotáról, hangulatáról...

NAPOLEON Mert szeret engem és félt. Fel sem tételezi rólam, hogy ott tudnám hagyni ... hogy el-áruolom!

FOUCHE Évek óta készül erre ... Ezért praktikázik, ezért komédiázik ! És Felséged egyszerűen fél egy öregedő asszony féltékeny hisztériájától! . . . Egy ilyen unalmas, köznapi szcéná áll egy ország boldogulásának útjában!

NAPOLEON *(ordít)* Te disznó!

ELLEN *(ebben a pillanatban beront a szobába, már levetkőzött meztelenre, csak egy lepedőt csavart a teste köré)*

BOURRIENNE *(utánaszalad)* De kisasszony!

ELLEN Eresszen, titkár úr! Torkig vagyok magukkal!

(Napoleonra támad) Mondja, Felség, hogy képzelet tulajdonképpen? Négy óra óta áll a próba a színházban ! Az örülésbe kergetnek a pontatlanságukkal! FOUCHÉ *(nevet)* Bocsánatát kell kérnem, kisasszony!

Én raboltam el a császár idejét.

ELLEN Az én időmről van szó! *(Egyszuszra)* Holnap premierem lesz, életem legszebb szerepe: egy asszonyt játszom, akit elhagy az ura, hogy a Forradalomnak áldozhassa minden erejét, és egy ilyen nagy nap előtt, amikor nem szabad fárasztanom magam, meg-váratnak az ajtó előtt, pucéran, mint egy lakájt --ez már igazán sok!

FOUCHE Ne vegye a szívére, kisasszony. A lakájok különben sem várnak pucéran, és ha mégis, , akkor sem festenek olyan előnyösen, mint a kisasszony.

ELLEN Mit élcelődik velem, mi? Nem emlékszem rá, hogy lefeküdtem volna magával.

FOUCHE Sajnos, én sem.

ELLEN Nahát akkor! Én önnek, herceg, művészno vagyok és nem kisasszony.

FOUCHE Amit hódolattal elismerem azzal is, hogy henteente megcsodálom művészetét az Odeonban.

ELLEN A virágaira sem emlékszem, amit az öltözőm-be küldött volna.

FOUCHE Nem mertem féltékennyé tenni a császárt.

ELLEN Én a színpadon nem vagyok a császár szere-tője! *(Támadóan)* Vagy maga szerint nem vagyok elég tehetséges ? És nem lennék akkor is az ország első színésznoje, ha füttyülnék a császárra?! Hát tudják meg, hogy füttyülök ! *(Napoleonhoz)* És most tessék: próbálja Dunois kisasszonyt pártolni helyettem!... Majd meglátja, hogy mit szól hozzá a közönség. Nyomban újra kitör a forradalom!

FOUCHE Micsoda stílus!

ELLEN Most pedig fogom magam és elmegyek!

NAPOLEON Ne felejtsem el felöltözni, kisasszony!

ELLEN *(vicsorit)* Mrrrr ! Ez minden, amit mondani tud! Esküszöm, herceg, a mi császárunk szájából a lelegragadottabb pillanatokban sem hallottam többet

vagy elmesebbet, mint amit egy második alabárdos mond egy unalmas spanyol lovagdrámában.

FOUCHE És mégis olthatatlanul szereti, ugyebár? ELLEN Szeretem? Ugyan ... Hál'istennek ezt soha nem is követeltem tőlem... Nekem a magas, délceg katonák az eseteim. (A festményre böjk) Mint ez itten ! NAPOLEON (most már ő is elneveti magát)

FOUCHE Azért fájlalna, ha el kellene válniok?
ELLEN Örülnek! Legalább minden porcikámmal a művészetnek élhetnék.

NAPOLEON Holnap négy órára jöjjön!
FOUCHE Bocsánat, Felség! Ha már a kisasszony miattunk elmulasztotta a főpróbát, legalább adjunk neki lehetőséget, hogy itt gyakorolja a szerepét... Bár attól tartok, hogy ebben a lelkiállapotban nem tudná eljátszani a szenvedő szeretőt!

ELLEN Én mindig mindent el tudok játszani! FOUCHE Kíséreljük meg! Felséged adhatná a végszavakat!
NAPOLEON Nem, nem ... Ez otrombaság!
FOUCHE Főpróba nélkül nincs előadás... Kisasszony. kérem, hogy a lehető legnagyobb művészi hitellel reagáljon a császár szakító szándékaira... Felejtse el, hogy független művésznő, és képzelje el, mondjuk, hogy maga a császárnő, Josephine. El tudná ezt játszani?

ELLEN Én már Cleopátrát is eljátszottam!
FOUCHE Nagyszerű ! Talán kezdjük is el, mert mind-járt öt óra, és kezdődik az előadás. Kérem, Felség, ne mulassza el az alkalmat!

NAPOLEON (habozik)
ELLEN (türelmetlenül) Szóljon meg már, Felség ! NAPOLEON (meggyőződéstelenül) Josephine ! Én nem rendelkezem magammal, az én életem a népemé ... ELLEN Nem jó! Nem hiszem el!
NAPOLEON Tessék?
ELLEN Felséged tehetésgtelen, mint egy ágyú ! Ilyen üres szavakra én nem tudok replikázni!
NAPOLEON (dühösen) Várjon! (Leül mellé) Josephine! ELLEN Mi bántja? Nagyon feldúltnak látszik. NAPOLEON (most már elemi őszinteséggel) Fouche
összevissza hazudott nekem. Felfingerelt!
ELLEN (bensőségesen) Szegény barátom!
NAPOLEON Josephine! Segítsen rajtam!
ELLEN (mintha kancsót emelne, kitérőleg) Töltsék teát?
NAPOLEON Találjon megoldást, hogy ne kelljen el-válnunk egymástól. Én ...
ELLEN Elválni? (Ráméred) El akar válni? (Megmerevedik és lefordul a székről)
NAPOLEON Mi az ördög ütött ebbe? Kisasszony!
FOUCHE (súgva) Josephine! Josephine!
ELLEN (dobálja magát a földön és hörög) Jaj... Jaj...
NAPOLEON (fel akarja emelni) Nem kellene megítatni? Rosszul lett!
ELLEN (mintha elutasítaná a csészt) Hagyjon! Mit akar? Meg akar mérgezni?
NAPOLEON Az istenért, térjen már magához!
ELLEN Máris megmérgezett ! A teával ! Hánytatót!
(Felsikít) A falak! ... Rám dőlnek a falak! NAPOLEON (brutálisan, hisztérikusan) Hagyja abba!
Azonnal hagyja abba!
ELLEN (halálra váltan nyüszít) Elhagy... Egyedül fogok meghalni ! Elhagy... Elhagy ...
NAPOLEON (felemeli és belebámul az arcába) Kisasszony, hiszen maga szeret engem! (Rázza) Kisasszony!
ELLEN (teljesen józanul) Menjen a fenébe! Elrontja a legszebb perceimet! Dehogys szeretem! Nem vagyok én kontár ! (Diadalmasan) Ez a művészet ! A tehetség! Majd nézzék meg holnap, hogy csinálom!
NAPOLEON (felkel, Fouchehoz) Tökéletesen felvértezettnek érzem magam, herceg!
:BOURRIENNE (megjelenik, a kezében kávékészlet)
Pontosan öt óra, Felség! (A készletet elhelyezi az asztalon) A császárnő most hajtott be a kapun!
NAPOLEON Jó.
FOUCHE (kifelét int) Mindenki!
FESTÓ (engedelmesen kezd csomagolni)
BOURRIENNE (Ellenhez) Gyorsan, kisasszony!
ELLEN Jó, jó, már megyek! (Kiszalad)
JOSEPHINE (ebben a pillanatban belép a szárnyas ajtón, a szobában tartózkodó férfiak mélyen meghajolnak) Jó estét, uraim!
BOURRIENNE (széket készít Josephine-nek) Császárnő!
JOSEPHINE Köszönöm. (Nagyon szórakozott és zavart, Most hirtelen igyekszik kitérni belőle) Velünk uzsonnázik, herceg?
FOUCHE (hátrál) Oh ...

JOSEPHINE A napokban belekezdett egy elragadó tör, ténembe ...

FOUCHE Be is fejeztem.
JOSEPHINE Csakugyan? Nem emlékszem. Melyik volt az?
Maga ontja az érdekes híreket, herceg! Mesél-jen !
FOUCHE (már az ajtóból) Az államügyek szolitanak, felséges asszonyom. (Kimegy, vele indul a Festó is) JOSEPHINE Barátom, oly régen ostromol, hogy közös képet készítsen rólunk. Most belekezdhet, nem bánom.
FESTÓ Elfogyott az okkersárgám, felséges; asszonyom!
(Kimegy)
JOSEPHINE (Bourrienne-hez) Keverje meg a kávé- mat ...
Sok cukrot kérek.
BOURRIENNE (ceremóniásan) Ez a felséges császár tisztje minden uzsonnán. (Kimegy, betesz az ajtót) NAPOLEON (cukrot tesz a kávéba) Mit csinált ma, kedvesem?
JOSEPHINE (kétségbeesett támadókedvvel) A rózsáim, szülésénél bábáskodtam. Ma feslettek ... (Szünet után) Úgy látom, Fouche nagyon felizgatta...
NAPOLEON Összevissza hazudott. Felfingerelt. JOSEPHINE
Maga, barátom, mindenkit hazugságra kényszerít.
NAPOLEON Csak őszinteséget követelek.
JOSEPHINE Követel. A kényszer a lélek merevgörccse.
Mégbenítja az embereket, hogy fenntartás nél-kül kövessék, és aztán haragszik, mert a bénák sántikálnak.
NAPOLEON Az emberekkel nem lehet másképp bán-ni ...
Egyszerűen nincs türelmem kivárni, amíg ők is azt akarják, amit én.
JOSEPHINE És? Tölem mit követel?
NAPOLEON Josephine! Ugye tudja, hogy nagyon szeretem?
JOSEPHINE Ne érzelegjen! Követeljen! Úgy, mint huszonhat éves korában, Barras fogadásán! A kert-ben.
NAPOLEON Akkor tudtam, hogy maga is akarja.
JOSEPHINE A világ új fellépésre szoktatta. NAPOLEON
Maga meg kell, hogy maradjon kivétel-nek!
JOSEPHINE Egyedül tartsam egyensúlyban az egész világot?

Szünet

(Készen az áldozatra) És ha én már nem leszek? Ha meghalok? Én vagyok az idősebb ... Vajon, elég erősen fog-e élni magában az emlékem, hogy betöltse küldetését — nélkülüm is?!

NAPOLEON (álmélkodva) Igen... igen... Oh, Josephine !
JOSEPHINE (önzése mégis felülkerekedik) Önáltatás. (Keményen) Ha csak egy hónapra elmarad mellőlem, már büzlök magából az alantasság, a közönségeség, a zabolátlan durvaság !
NAPOLEON Éppen ezért fogom ezután még többször meglátogatni ... Végül is nem fog változni semmi ...
Köszönöm, Josephine, köszönöm !
JOSEPHINE Nem értem: miről beszél?
NAPOLEON A közelemben kell maradnia!
JOSEPHINE (halálra váltan) Nincs nálam orvosság!
NAPOLEON Rosszul van? Itt a kávé!
JOSEPHINE Nagyon ... Mit akar? Meg akar mérgezni?
NAPOLEON Josephine ! Az istenért ! Térjen magához!
JOSEPHINE Máris megmérgezett ! Érzem ! Hánytatót!
NAPOLEON Szeretem ! Josephine ! Szeretem ! Ne - hagy-jon el!
JOSEPHINE A falak! ... Rám dőlnek a falak! (Felsikít és összeesik)
NAPOLEON (szinte esztét veszti, rohan fel-alá, csenget, üti az ajtót, falat) Istenem! Jaj! .. Josephine! Meg-öltem ! Jaj !
Segítség ! Nem akarom ! Valaki . (Üvölt) Valaki !
KATONA (beront az ajtón)
BOURRIENNE (utánaszól) Maradjon!
KATONA A császár hív!
BOURRIENNE Nem lehet bemenni!
KATONA Felség! (Mögötte feltűnik a Merénylő is) NAPOLEON
Segítsenek! A császárnő rosszul van. Vagy meg is halt! Meddig üvöltöttek, Bourrienne, meddig?
BOURRIENNE A herceg szigorú parancsa ... hogy Fel-séged akaratjából nem lehet be senki. Akármilyen tör-ténik idebent — ha torka szakadtából hallom ordítani Felségedet, akkor se... Ez a katona... NAPOLEON (félbeszakítja) Orvost! Azonnal orvost!

BOURRIENNE Természetesen, Felség, megyek!

Szünet

NAPOLEON Segítsen, tizedes ... És az a másik is . . . Emeljék fel a császárnót! Vigyázva! Óvatosan! KATONA (a Merénylőhöz) A füleden ülsz? Segíts!

Felteszik Josephine-t a pamlagra, beszalad az orvos.
Bourrienne-nel

BOURRIENNE Az orvos. Felség!

NAPOLEON Barátom!

ORVOS Nyugalom, Felség! (Josephine-hez lép, vizsgálja)

NAPOLEON ÉI?

ORVOS Lélegzik. Át kell vinni a lakosztályba.

NAPOLEON Josephine! Itt vagyok!

JOSEPHINE (felnyitja a szemét, pillantása Napoleonra esik, és az iszonyattól felnyöszörög)

NAPOLEON Josephine!

ORVOS A szokásos! A kiváltó ok is a szokásos? NAPOLEON A saját kezemmel fojtom meg, aki a válással még egyszer előhozakodik!

ORVOS Segítsenek kérem. Átvisszük.

NAPOLEON Menjünk.

ORVOS ...Nem javallom, Felség!

NAPOLEON Később?

ORVOS Majd üzenek, Felség!

A Katona és a Merénylő, Bourrienne és az orvos irányításával, kiviszi Josephine-t, Napoleon a kijáratig kíséri őket, talán tovább is lépne, de az orvos tiltó mozdulatára engedi az orra előtt becsukni az ajtót. Magára maradván tehetetlenül kereng a szobában, majd a kerevet elé veti magát, és gyilkos szenvedéllyel püföli öklével a pamlagot. Általában úgy viselkedik, mint egy vásott kölyök, akinek nincs anyjára a kiszabott fenyíték, de tudja, hogy a hisztérián kívül nincs egyéb ellenszere

MERÉNYLŐ (belép)

NAPOLEON (azonnal felugrik) Üzent értem? Mehetek?

MERÉNYLŐ (nemet int)

NAPOLEON Hát akkor? Nyisd ki már a szád!

MERÉNYLŐ A császárné jobban van.

NAPOLEON Jobban?

MERÉNYLŐ Magához tért és megszólalt.

NAPOLEON (felszabadult sóhajjal öleli magához a Merénylőt)

Barátom! És mit mondott?

MERÉNYLŐ Hogy ne szorítsam ki belőle a szuszt... Aztán felsikoltott és elzavart.

NAPOLEON Téged is? Miért?

MERT a szemét is kinyitotta. (Mutatja a véres ingét)

NAPOLEON A császárné megsérült? Kárt tett magában?

Mikor?

MERÉNYLŐ Ez az én vérem.

NAPOLEON A tiéd? (Most nézi meg alaposabban emberét) Te vagy... ?

MERÉNYLŐ A merénylő, polgártárs!

NAPOLEON És biztos, hogy ez a te véred? MERÉNYLŐ Ránk támadtak az utcán ... A tizedes alig tudott megvédelmezni.

NAPOLEON Nem hazudsz? Nem, te nem színlelsz ... Az a lövés volt a környezetemben az első őszinte szó, amit fülem hallatára kiejtettek Természetesen megajándékozlak az életeddel. Szabad vagy, mehatsz.

MERÉNYLŐ (felkiált) Ezt nem teheti !

NAPOLEON (visszaordít) Te is életben hagytál!

MERÉNYLŐ Ostoba véletlen volt!

NAPOLEON A véletlen a sors kibúvója! Igyekezz! Azt mondom majd, hogy nem láttalak ... A tizedest lövettem főbe helyetted, mert a császárné betegágya mellől szökni engedett.

MERÉNYLŐ Vezettessen a vesztőhelyre, polgártárs!

NAPOLEON Ennyire gyűlölöd az életedet? MERÉNYLŐ (nem felel, farkasszemet néznek) NAPOLEON Megértelek ...

Megértelek, barátom ... Ha

neked akkor sikerül! Mióta készülsz rá?

MERÉNYLŐ Azóta, hogy a pápával rakatta a fejére a

koronát, mint a többi zsarnok népnéző. NAPOLEON Igen, az volt a nagy elhatározások pilla-

nata ... És azóta mennyi szégyenteljes, hasztalan próbálkozás!

MERÉNYLŐ Négy éven belül a hetedik!

NAPOLEON Én már egy tucattal számolok!

MERÉNYLŐ Most végre minden egyezett!

NAPOLEON (egyetértően) Kísértetiesen!

MERÉNYLŐ A körülmények.

NAPOLEON A legapróbb részletekig.

MERÉNYLŐ Az időpont!

NAPOLEON Egybevág.

MERÉNYLŐ A pisztoly kifogástalan ... Százötven méterről szitává lőttem a botomra tűzött kalapot.

NAPOLEON És engem öt lépésről elhibáztál! Látod! Úgy látszik, legszörnyűbb terveinkre a Gondviselés azzal ad tiltó jelet, hogy újra meg újra kudarcot vallunk! Nyugodj meg ebben, és menj, mielőtt rád találnak!

MERÉNYLŐ Nekem az élet csak arra kell, hogy végezzek önnel!

NAPOLEON Úgy járj legközelebb nagyobb szerencsével...

Indulj, barátom!

MERÉNYLŐ (nem mozdul)

NAPOLEON Látod, te szájhős ... Öngyilkossághoz nem adok diszsvadront, barátom... Eddig is megvédtél magad ellen -- bízhatom benned ezután is!

MERÉNYLŐ Megvédtem? Én?

NAPOLEON Ki más? Ki kuszálta össze a terveidet? Ki rántotta el a pisztolyod csövét a végső pillanatban? Te magad! A kétségeid!

MERÉNYLŐ Nincsenek kétségeim! (Nem hősiesen, inkább egy ordenáré szerelmi perpatvar indulatával)

Polgártárs: ön tolvaj! Kifosztotta legszebb éveimet!

NAPOLEON Kenyeret és törvényt osztottam mindannyi-nyiotoknak.

MERÉNYLŐ Rászedett, becsapott, megcsalt

valamennyiünket!

NAPOLEON Megvertem a haza minden ellenségét!

MERÉNYLŐ A Forradalom lelkiismerete buzgott mindannyiunkban! Mi fejet hajtottunk a Forradalom Géniusza előtt — és ön a tarkónkra hágott, hogy fel-egyenesedni többé ne tudjunk! Polgártárs: ön gyilkos ! Megölte bennünk a Szabadságot!

NAPOLEON Ez volt a küldetésem ! Apád nemzedéke esengve térdelt elem, hogy csapjam le végre a Forradalom Pandora-szelencéjének fedelét. Őket kérdezd! Tőlük kérd számon! Ők megtanulták, hogy a te sóvárgott szabadságod — gorgófejű fúria, a történelem vérszívó Erinnisze. Áldozatai százalmas, erőt-len, meghasonlott roncsok. Mint te magad! Veled hódítottam volna meg világot? Veled, akit négy év alatt még arra sem iskoláztatt ki a szabadság, mi a célod : hogy meghalj, vagy megölj?

MERÉNYLŐ (vadul) A kezem reszketett — de a mártírhálállal leteritem önt!

NAPOLEON Mártír csak másokért lehetsz — nem önmagadért! De kinek kell a te szabadságod?

A kérdésre támadt csendben beront a terembe a Katona

KATONA Itt vagy, te mákvirág! Meg akartál lépni, mi?

NAPOLEON (rákiált) Tizedes!

KATONA (összekapja magát) Felség ... Pierre Conard gárdatizedes jelentem, a merénylőt a parancs szerint előállítottam.

NAPOLEON A feleségem?

KATONA Ó tartóztatott.

NAPOLEON Hogy érzi magát?

KATONA Hát... ilyenkor mind elhagyja egy kicsit magát.

NAPOLEON Mit fecsegsz?

KATONA Engedelmet: eljön annak az ideje, hogy az asszonyok ájuldozósak legyenek.

NAPOLEON (dühösen) Elmehetsz!

KATONA Igenis ... És a fogoly?

MERÉNYLŐ Vihetsz!

NAPOLEON Itt marad!

A Katona értetlenül mered a császárra, aki hol az egyiket, hol a másikat méregeti

NAPOLEON Hasonlítotok egymásra!

KATONA Igenis, Felség.

NAPOLEON A természetek ... az arcotok ... Micsoda buta véletlen.

KATONA Ikertestvérek vagyunk.

NAPOLEON Micsoda? Édestestvérek?

KATONA Van úgy, hogy a bor fele megszeszesedik — másik fele megecetesedik!

NAPOLEON Nem akadt más a gárdában, aki a vesztőhelyre kísérté volna?
 KATONA Lemosom családunkról a gyalázatot, amit galád tettével nevünkre kent.
 NAPOLEON És ha anyátok számon kéri rajtad? KATONA Apámra fenekedett -- ezt felelem, Felség! NAPOLEON Testdel védted, amikor agyon akarták verni.
 KATONA Felséged a színe elé parancsolta — hát a pokolból is visszaráncigáltam volna az elkárhozott lelkét.
 NAPOLEON Jól van! Hűségeddel megváltottad fivéred hűtlenségét. Kezrede bízom. Tégy vele belátásod szerint.
 KATONA A parancsot várom, Felség!
 NAPOLEON Nem érted? Légy magad bírāja!
 KATONA (megütközve) Én lőjem le?
 NAPOLEON Nem találsz mentséget számára semmit?
 A testvéred! Vess számot a lelkiismeretteddel! KATONA (szörnyű zavarban) A parancsot várom! NAPOLEON Én sohasem fogom megkérdezni, mit tetél vele. És a tisztjeid sem, erre szavamat adom.
 KATONA (érzelmi hangsúllyal) Futni hagyjam?
 NAPOLEON Dönts magad!
 KATONA (elkeseredetten) A parancsot várom! Katona vagyok, Felség!
 NAPOLEON (gyorsan a Merénylőhöz) Nos, meggyőződ-tél? Milyen parancsot adjak, barátom? Egyetlen szavadba kerül, és megmentesz mindkettőnket!
 MERÉNYLŐ (messzehangzóan) Halál a zsarnokra!
 KATONA (rémülten néz a császárra)
 NAPOLEON (csendesén) Vidé! (Elindulnak a szárnyas ajtó felé) Nem arra! (A rejtékajtóra mutat) A másik ajtón!

A Katona és a Merénylő kimegy. Ugyanakkor a szárnyas ajtón belép Bourrienne

BOURRIENNE Felség! A császárnő önért küldött... Engesztelő gyengédségét várja. NAPOLEON A császárnő költözik... Váluunk.

A fény kialszik

HARMADIK MONOLÓG

A köd teljesen felszállt, a havazás elállt, éles fehér fény önti el a hidat, a tizenöt-húsz lépés távolságot, amely még elválasztja kettőjüket: Napoleont a Katonától.
 A Katona megbabonázottan mered a közeledőre. Gépiesen biztosítja ki puskáját, de még nem emeli vállához

KATONA Állj, vagy lövök!
 NAPOLEON Nem... Ez nem az én normandiaim .... A gárdista ottvesztett Eylaunál, amikor mindannyiukat rohamra kellett küldenem ... Ötezer testőrömből el-hullt háromezer. Később még több. Hiába féltettem őket, hiába neveltettem a legjózanabb és legcélszerűbb katonai elvek szerint mindnyájukat — a háború kileste egyetlen emberi gyengéjüket, melyet el-néztem nekik : az önfeláldozást — és halálba csalogatta őket is... Pompásan verekedtek — és gyönyörűen haltak meg. Katonanótákat zsolozsmáztak leheletfogytig — és az én nevemmel búcsúztak a világtól... Szerettem őket. És hogy vesztüknek értelmet adjak: egyre nagyobb vállalkozásokba kezdtem — és ezek egyre több halottat követeltek ...

KATONA (emelni kezdi a puskáját) Állj, vagy lövök!
 NAPOLEON Ez a fickó, úgy tétszik, nem is francia! Akcentusa flamandra vall... Igazában nem is katona-alkat. Pohos, karikalábú, rosszul bírja a menetelést, és mindjárt honvágyról panaszkodik, amint csúz kinozza. Mégis szükségem volt végül rájuk is... Nem válogathattam. Biznom kellett benne, hogy hadseregem irdatlan áradata magába fogad és magával ragad minden jövővenyt. A mimikri a tömeg törvénye! Azzá lesznek mind, mint a többiek. És elfelejtik vagy legalábbis meghunyászkodottan rejtik el valódi egyéniségüket.
 KATONA (felemeli a puskáját)

A szín elsötétül

HARMADIK KÉP

„A legjobb katona nem az, aki harcol, hanem az, aki menetei.” — Napoleon

Szín: orosz parasztház udvara, nem messze Moszkvától. Kietlen, kifosztott, őszi, de rendben tartott. A lát-határ távolba vesző széle mocsos barna: a hófelhőkön, mintha felvillannának az égő főváros rőt láng-nyelvei

Idő: 1812. A Nagy Visszavonulás kezdete.
 Az Asszony egy fa tövében ül és szítál. Mozdulatai eszelős hajthatatlanságról tanúskodnak: a szeméttengerből mindenképpen elő kell teremteni azt a néhány szem babot vagy borsót, amiből ebédet főzhet. Fáradozása szinte reménytelen: a tálka sehogy sem akar meg-telni. A szín szélén egy kondérban víz fő.

Távoli ágyúdörej
 ASSZONY (felkapja a fejét, kiabál) Misaa! Julinyka! (Semmi felelet. Az Asszony aggodalmaskodva kémlel a tűz irányába) Misaaa! (Beszalad a két gyerek. A kisfiú öt-hat éves, a húga egy évvel fiatalabb)
 MISA (anyjához fut) Jön a sárkány! Ott a sárkány!
 JULINYKA (szintén anyjához biújik)
 ASSZONY Megmondtam, hogy ne kujtorogjatok el! Mennyit óbégassak nektek? Hol voltatok?

JULINYKA Arra.
 MISA Csak az erdőig.
 ASSZONY Leltetek valamit?
 MISA Guruját ... Nézzé!
 ASSZONY Fagyas! (A vízbe dobja, enyhültebben) Keressetek szalmát! No! (A gyerekek hátraszaladnak. Ő folytatná a munkát, de ...)
 PELAGÉJA (megjelenik az ajtóban) Maruszja! ASSZONY (fojtott sikollyal) Pelagéja! Szomszédasszony!
 PELAGÉJA Pszt ! Hallgass ! Eressz be ! Itthon van a katonád?

ASSZONY Csak a pulyák. (Beereszti)
 PELAGÉJA (hosszasan, ingerülten vizsgálódik) Az én viskómból nem maradt más, csak hamu!

ASSZONY Ül le!
 PELAGÉJA A te házad áll. Kevés akad a faluban. De a környéken is. Ragyog minden, mint szent ünnep előtt... Talán ki is meszelted?
 ASSZONY Honnan jössz, Pelagéja?
 PELAGÉJA Messziről. Nem tudom. Nem vagyok is-merős arrafelé... csak annyit tudok, hogy Szent András napja óta a nyomukban járunk. Végre mi járunk az ő nyomukban... Az istállótok is ép.

ASSZONY Üres.
 PELAGÉJA Hát a jószág?
 ASSZONY Elvitték.
 PELAGÉJA Hogy fordulna ki a belük tőle... És a csűr?
 ASSZONY (a tátra mutat) A szemetjét rostálom, Pelagéja ... Már egy hete csak fakéregből ereszték levest.
 PELAGÉJA (a kondérra mutat) Ravaszkodsz, Maruszja! (Rosszindulatúan) Más a házát, gabonáját felgyújtotta, üszökké emésztődött minden vagyona, te meg : felsöpörted az udvarodat! Látom én! Szép dolog! Itt maradtál: jómódban, kényelemben. Ki tudja, nem kotorásztál a más hamujában, amíg odavoltunk

ASSZONY Mindenki tudja, miért maradtam itt.
 PELAGÉJA Ugyan miért?
 ASSZONY A pulyákért.
 PELAGÉJA Más asszony is kölyköstül kelt az útra ... Olyik egy tucattal is. De jöttek.
 ASSZONY Hideglelős láz bántotta Misenykát. Nem éli túl, ha útnak indulunk.

PELAGÉJA Az urad eljött ... Itthagytott!
 ASSZONY A férfiembert nem kötözi a gyereke. PELAGÉJA Majd elemészti a szégyen. Ha a családjáról faggatják, azt hazudja, elpusztultatok ... Megtagadtott.

ASSZONY Ha megjön és ölbe kapja Misát — mosolyog-ni fog!

Szünet

Nem. üzent semmit?
 PELAGÉJA Nem. (Szünet után) Együtt jöttünk.
 ASSZONY (rábámul) Együtt? Mikor?
 PELAGÉJA Ma hajnalban. Együtt jöttünk a mocsárig.
 ASSZONY De hiszen, akkor... (Felugrik)
 PELAGÉJA Maradj veszteg ! Elfogták!
 ASSZONY Krisztusom!
 PELAGÉJA Erre viszi irháját a cárjuk! Mi meg... Hiszen érted... Hajnalig a mocsárban tanyáztunk .. . Rajtunk ütöttek... Sokat elfogtak közülünk. Nekem sikerült megszöknöm. Asszonynak.

ASSZONY Itt volt a közelemben.

PELAGÉJA Nem jöhetett haza. Te kvártélyt adsz. A karjukba futott . volna.

Szünet

ASSZONY Mit fognak csinálni veled?

PELAGÉJA Hát... Ha isten segít, nem ismerik fel . . . Mert, aki betolakodó pogány a keze közé került, azzal ő is elbánt tisztességesen. Tüzes karddal égette az irhájukra, hogy honnan a nyavalyából pofátlankodtak ide mihozzánk, ahol semmi keresnivalójuk sincs ... És csak azután lógatta fel a zsványokat . . . Vitéz ember az urad!

ASSZONY Krisztusom, segíts!

PELAGÉJA Próbáld meg, beszélj a franciáddal... Mi a rangja?

ASSZONY Nem tudom.

PELAGÉJA Jóban vagytok? Szóke? Barna?

ASSZONY Nem néztem.

PELAGÉJA Sötétben vak az asszony is, a férfi is, mi?

ASSZONY Az uram ölelésén kívül senkiét nem türtem, Pelagéja!

PELAGÉJA A ti dolgotok! Hol van most?

ASSZONY Nem tudom.

PELAGÉJA Egy óra múlva már késő lehet ... Így szokták csinálni ! Akit elfognak közülünk : kivallatják. Ha nem beszél, kikötik a fához, és ...

Távolból sortűzropogás

...Hát így!

ASSZONY (öntudatlan kábulatban feláll, és indul ki-felé)

PELAGÉJA (elébe áll) Hová mész? Megbolondultál? Nem mehatsz oda! Nem szabad megtudniok, hogy a faluból valók ! Érted? ! Nem mehatsz oda se ma, se holnap! Verd ki a fejedből!

ASSZONY (visszaereszkedik a székre)

PELAGÉJA A veszett kutyák, a gyalázatos gyilkosok! Hogy rohadtak volna meg egytől egyig a kurva anyjuk hasában! Megölik a mi drága embereinket, a mi dolgos, erős férfainkat! De már nem soká garázdálkodtok, sáskák! Kotródnak kifelé, iszkolnak haza-felé a nyavalyások — és egyetlenegy sem hagyhat-ja el élve a mi szegény, meggyalázott földünket, mindnek itt kell megdögleni, hogy vonítsanak ott-hon a fájdalomtól megtört lotyóik, meg az elfajzott kölykeik! — ahogy mi is sirunk a mi szép, bátor férfaink pusztulásán

ASSZONY (amíg Pelagéja átkozódik, nyaka köré csavarja a vállkendőt, és húzza a két csücskét, hörög) Misa!

PELAGÉJA 'Mit művelsz! Te!

ASSZONY Hagyj, Pelagéja ! Hagyj meghalni ! PELAGÉJA

(ráordít) Ereszd el a kendőt! Kinek használsz vele? Ha már mindenre el vagy szánva, meg-, mondom, mit kell tenned.

ASSZONY (ránéz)

PELAGÉJA (egy zacskót vesz elő) Egy pópától kaptam... Ha a kezükre kerülnek ... A szemem láttára keverte egy bivaly szénájába ... Mintha villám csapott volna bele — úgy rogyott össze... Neked adom.

ASSZONY (sietősen elveszi)

PELAGÉJA De őt kell elrökkentened, hallod-e?

ASSZONY (bólint)

PELAGÉJA Főzől rá?

ASSZONY Nem.

PELAGÉJA Most keress alkalmat!

Ekkor Napoleon és a Szárnysegéde — ugyanaz a színész játssza, mint Lacretell és Fouchét — jelenik meg a kertésznél. Szemügyre veszik a házat, majd az asszonyokkal mit sem törődve, belökik a kertajtót, és el-tűnnék a kertalja irányában

PELAGÉJA Ez a katonád?

ASSZONY Nem.

PELAGÉJA Hát kik ezek?

ASSZONY Nem tudom. Dugig van velük a falu. PELAGÉJA A peckes tisztecskéik, sétálnak, mint a magukéban. No, hát akkor tudod a dolgod. Én megyek.

ASSZONY Azt hittem, itthon maradsz,

PELAGÉJA Itthon? Nem. Én megyek utánuk. Amíg egyptelevent látok — megyek utánuk. (Elsiet)

ASSZONY (megkövülten ül tovább)

Napoleon és a Szárnysegéde visszajönnek

SZÁRNYSEGÉD Megfelel? Felség?

NAPOLEON (láthatóan ingerült és sértődött) Mindegy.

SZÁRNYSEGÉD Tisztának és gondozottnak látszik.

NAPOLEON Egy kutyaól is jó lesz.

SZÁRNYSEGÉD Felséged olyan mértékben tesz felelőssé a helyzet alakulásáért ...

NAPOLEON Szállást kértem, Meneval, nem magyarázatot ...

SZÁRNYSEGÉD Természetesen. (Az Asszonyhoz fordul)

Magáé ez a tanya?

ASSZONY (nehezen ocsúdik, rájuk néz) SZÁRNYSEGÉD Ház!

Szoba! Magáé? (Az erőteljes

gesztusok éreztetik, hogy nem értik egymás nyelvét)

ASSZONY (csak szóval) Az uramé.

SZÁRNYSEGÉD Hozza rendbe a szobát! (Söprést mutat) És ágyazzon meg! (Játék) És készítsen valami vacsorát! (Játék) Valami vadféleiséget. Szarvast?

NAPOLEON Nem kell.

SZÁRNYSEGÉD Halat? Disznót? Lehet szárnyas is. Tüzek.

Vagy fácán. (Mozdulattal vagy hangutánzással segít)

NAPOLEON Nem vagyok éhes.

SZÁRNYSEGÉD Felség, a trén legalább egy napi járás-ra mögöttünk maradt. Amíg beérnek ...

NAPOLEON Aszerint eszem, ahogy megszervezték. Ahogy gondoskodnak rólam.

SZÁRNYSEGÉD (az Asszonyra kiált) Mit áll itt? Lásd a

dolghoz.

ASSZONY (felemeli a földről a szitát, és a Szárnysegéd orra elé tartja)

SZÁRNYSEGÉD Mi ez?

ASSZONY A vacsora.

SZÁRNYSEGÉD Vacsora, vacsora! Ezt már ismerjük! (Egy marék pénzt vesz elő, a rostába dobja) Kerítsen valami bort is.

ASSZONY (farkasszemet néz vele)

SZÁRNYSEGÉD Mit bámul? Sok pénz ! Rengeteg ! Egy egész birtokot vásárolhat rajta!

ASSZONY (kényelmes, tempós ringással szitálja a pénzt a tál felett)

SZÁRNYSEGÉD Megörült? Mit csinál?

NAPOLEON (dühödten) Aludni akarok! SZÁRNYSEGÉD

(energiásan int az Asszonynak, hogy menjen ágyazni)

Gyorsan!

ASSZONY (leteszi a szitát és megy a házba)

SZÁRNYSEGÉD Pokoli népség ! Mind bolondnak tettei magát. Természetesen, amíg Felséged pihen, a föld alól is keríték enniválót.

NAPOLEON (rosszindulatúan) Ennyire korog a gyomra, Meneval?

SZÁRNYSEGÉD Felséged nem evett csaknem egy napja.

NAPOLEON Harminchat órája. Másfél napja loholtat összevissza, mint egy kóbor kutyát, a trémem, a táborhelyem, a vezérkarom után.

SZÁRNYSEGÉD Felség, ebben a szörnyű fejtelenség-ben ...

NAPOLEON Nem adtam parancsot semmiféle fejtelenségre, Meneval! A maga képességei nincsenek arányban a rangjával. A legelső adandó alkalommal lefokoztatom századosná.

SZÁRNYSEGÉD (sápadtan) Hadműveleteinket a legnehezebb terepen végezzük, Felség ... A rajtaütések elháríthatatlanok. Felséged ' személyes biztonságát is egyre nehezebb szavatolni.

NAPOLEON Tapasztalom.

SZÁRNYSEGÉD A vezérkar tanácsa nem volt esztelen, ha bátorkodhatom megjegyezni, Felség. Az armádiának a síkság felé kitorve kellene folytatnia a visszavonulást.

NAPOLEON Ostobaság.

SZÁRNYSEGÉD Az erdőben a fegyverzet nem nyújt védelmet. A hadsereg harci kedve pedig erősen meg-csappant a szüntelen zaklatástól.

NAPOLEON És?

SZÁRNYSEGÉD Félő, hogy áldozataink száma napról napra növekedni fog.

NAPOLEON Annál jobb. Ezekre már nincs szükségem. Semmi kedvem egy ilyen rongyos, tetves, fél lábón sántikáló gyülevezs, demoralizált hordával beállítani Párizsba. Ne mutogassák otthon az üszkös sebeiket, ne csikorgassák álmukban a fogukat, ne nyöszörög-jenek folyton az elpusztult bajtársokról. Ne keltse-nek pánikot. Inkább vérezen el itt mind. A hitüket nem veszem el, a honvágy növeli a harci kedvet — és öldössenek le csak minél többet ezekből az er-

dei vadállatokból. De ha a határra érnek — én fogom halomra lövetni őket. És egy erős, friss, vereséget sohasem ismert fiatal hadsereggel jövök vissza. Akkor majd elválik, ki marad felül.

ASSZONY *(jön vissza)*

SZÁRNYSEGÉD Elkészült?

ASSZONY *(bólint)*

Napoleon és a Szárnysegéd bemennek. Kisvártatva a császár dühödten kiabálása hallatszik

NA^oOLEON *(bentről)* Mit képzelsz? Mással fektet össze? Két óra nyugodt pihenést sem képes biztosítani! Hadnagyként fog nyugdíjba vonulni, ezt garantálom, Meneval!

SZÁRNYSEGÉD Felség, erre igazán nem számítottam. *(Kirohan, kezében egy rakás holmi, katonaruha-darabok és személyi tárgyak. Az Asszonyra támad) Miért nem mondta, hogy beszállásoltak magához valakit?*

ASSZONY *(értetlenül bámul rá)*

SZÁRNYSEGÉD Eh! *(A holmit dühödten vágja a sarokba és int az Asszonynak, hogy kotródjon előle. Az visszatér munkájához. A Szárnysegéd fel-alá járkálva őrizi a császár álmát. Szeme újra meg újra a kondéron akad meg. Igyekszik gondolatait elterelni, de sikertelenül. Egyre közelebb kerül a tűzhöz. Az illa-tokkal elégedetlen lehet, mert az Asszonyhoz lép és észreveteti magát) Hiába egész nap: erre-arra (szitálást mutat) rossz leves... kell bele: hús! Amit eldugott. mi? Hová? En várok. Itt! Jobban jár, ha előadja. Vacsora: csak én egyedül. Nem keltem fel... ? A padláson . ? Elásta ? Vagy valahol odabent? Keressük meg! Megőrjít ez a némbel! *(Ráordít)* De azt csak tudja, kinek van a faluban? *(A mondat második részét már csak suttogta, mert az Asszony jelentősen a szoba felé pillant)**

KATONA *(belép a kertkapun, most a legkevésbé katonás, joviális, csendes-szomorkás, elege van a háborúból. Mindig mosolyog, hogy bizalmat keltsen maga iránt. Kezében puská, vállán iszák. Megáll és mütán felmérte a helyzetet)* Ezredes úr, Jean Costou, káplár, a 24-es Bataillon második századában jelentkezem.

SZÁRNYSEGÉD *(végigméri)* Maguk állomásoznak itt a faluban?

KATONA Igenis! Tizenöt napja.

SZÁRNYSEGÉD Helyes. Elmehet.

KATONA *(értetlenül)* Jelentem, ide vagyok beszállásolva. SZÁRNYSEGÉD Szobáját igénybe vettük. *(A holmi-jára mutat)* Keressen más helyet magának! KATONA Jelentem, hogy mint az ítéletvégrehajtó osztag helyettes parancsnoka...

SZÁRNYSEGÉD Szedje a sátorfáját... KATONA *(az Asszonyra néz, majd tehetetlenül)* Értettem. *(Indul kifelé)*

SZÁRNYSEGÉD *(megdondolja magát)* Káplár!

KATONA *(megáll)* Igenis!

SZÁRNYSEGÉD Van magánál valami harapnivaló? KATONA *(egy önkéntelen mozdulattal kap az iszák-hoz)*

SZÁRNYSEGÉD Abban mi van? KATONA Profunt, ezredes úr.

SZÁRNYSEGÉD Profunt? KATONA Egy kicsit dohos.

SZÁRNYSEGÉD Semmi más? Hogy lehet az? KATONA Megy a hasam, ezredes úr.

SZÁRNYSEGÉD Eh, akkor maga itt marad! KATONA Itt?

SZÁRNYSEGÉD Átveszi tőlem az őrséget. Az épülethez egy teremtett lélek sem közelíthet ... Megértette? KATONA Igenis!

SZÁRNYSEGÉD *(elrohan)*

KATONA Micsoda komisz nap! Az ember végre leteszi a szolgálatot, legszívesebben elnyúlna, mint kutya az óljában — és itt van ni! — őrizheti a semmit! Hogy ha már az ezredes úr kitűrt engem innen — legalább őt ne engedjem kitűrni, ha valaki még egy-két csillaggal a váll-lapján rálicitál... Épp az ilyeneket van kedvem etetni... *(Az iszákból egy tyúkot húz elő)* Asszony...

ASSZONY *(felfigyel)*

KATONA Látod? Szeretném megkérni az asszonyt... ASSZONY *(elfordul)*

KATONA Nem felel az asszony! Szomorú, haragos... Pedig férfi ügyetlen... Kár érte... No? Megfőzze nekem?

ASSZONY *(csendesesen)* Adja ide! KATONA Az asszony kedves... Köszönöm! *(Hálásan, bocsánatkérően)* Mi nemsokára megyünk haza... Ezredes úr is, káplár is, mindenki haza. A császár már nem haragszik a ti cárotokra. Tél: mindenki otthon lesz. Mi is ! Igen... Nekem mondták parancsnokságon

ASSZONY *(leforrúzza a tyúkot az üstben)*

KATONA Finom levest! Azt legjobban szeretem. ASSZONY *(leül és vad, energikus mozdulatokkal kopasztja a tyúkot)*

KATONA *(nem bírja nézni, elfordul. Észreveszi a hát-só kert felől előbukkanó gyerekeket)* Michel! Michel! Gyere! No, gyere!

MISA *(érdeklődve lép hozzá)*

KATONA Félsz francia katonától?

MISA Nem.

KATONA És te, Juliette?

JULINYKA *(elpityergi magát)*

KATONA Ne sirj, látod, Michel bátor, nem sír. Nekem is van otthon kislány, mint te... Szeret engem... MISA És kislfia?

KATONA Kislfia? Éppen küldte jóisten, mikor kellett jönni háborúba. Talán kis lator, talán kis hízelgő még egy. Messze! Nem tudom! *(Nevet)* Tegnapelőtt álmodtam, otthon volt kislfia, lókötő, elszakította ga- tyáját — én ellenkeltem... Pedig butaság, kis féreg még. *(Elérzékenyülve néz rájuk)*

A jelenet idilljét csak az Asszony egyre vadabb, egyre erőteljesebb mozdulatai zavarják, amiről a katona igyekszik tudomást nem venni

Szeretitek mesét?

JULINYKA Igen!

MISA Igen!

KATONA Ismersz számár? láááá... láááá... MISA *(nevet)* Igen.

JULINYKA *(kacarászik)*

KATONA Volt egy lusta csacsi. Annak a gazda jól megrakta hátát cukorral... Sok édes cukorral. *(Csettint)* Hajtotta, hajtotta a vásárba... A csacsi fáradt, nem akarózik menni. lááá!... lááá! Érzeznek patak, huss, a csacsi benn a vízben... A cukor elolvad, csacsi boldog! Nem kell cipelni ... A gazda ha-regszik, ejnye, rossz csacsi!

GYEREKEK *(nevetnek)*

KATONA Várj ! Gazda újra viszi a csacsit a vásárra ... Jól megrakta a hátát sóval... fáradt a csacsi... lááá... lááá ... érkeznak patak ... csacsi: huss a víz-be. No, Michel: elolvadt a só?

MISA *(gyönyörűséggel)* Beszítta a só a vizet ! Beszítta a só a vizet!

KATONA Okos kis fejed! Úgy bizony! Nyögött a csacsi... jaj de nehéz a só! De menni kellett: pattogott az ostor... a csacsi haragszik, a gazda nevet: ejnye, hamis csacsi... az én Margueritem nagyon szereti ezt a mesét. Gyertek, játszunk... Én vagyok a számár, Juliette a só... gyere a hátamra... Michel a gazda. *(Ágat tör le)* Nesze neked ostor! *(Nagy hancúrozással játszanak)* lááá! lááá!

ASSZONY *(egyszer csak felugrik, és őrzöngve rántja le a Katona hátáról a gyerekeket)* Misa! Julinyka! Azonnal menjetek innen!

KATONA Kedves asszony! Játszanak!

ASSZONY Meg ne lássam még egyszer!

KATONA Ej, hiányzik nekik papa.

ASSZONY *(a megkopasztott tyúkot az üstbe teszi)* Gyertek! *(Katonához)* Mindjárt kész a leves!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

Asszony! Asszony! Asszony!

gom, semmi egyéb... Azt mondják, gonosz időkben az ember csak akkor maradhat bárány, ha együtt üvölt a farkasokkal. Így van. Ha kell, hát hango-

san, üvöltve számolok — de igazi farkast azt soha-sem csinál belőlem a császár!

NAPOLEON *(megjelenik az ajtóban)*

A Katona döbbenetesen néz rá, az arc, az uniformis ismerős, de nem tudja — és talán nem is meri — azonosítani

Micsoda láрма ez? Meghagytam, hogy aludni akarok!

KATONA *(vigyázzban áll mukkanni sem tud)* NAPOLEON Mit keres maga itt?

KATONA Jelentem: őrséget adok.

NAPOLEON Kinek?

KATONA Jelentem: nem tudom. Az ezredes úr állított ide.

NAPOLEON Hol az ezredes?

KATONA Jelentem: eltávozott.

NAPOLEON Hová?

KATONA Jelentem: nem tudom.

Szünet. Napoleon ásit, majd fel-alá járkal. Az egész jelenet csikorgóan feszélyezett. A két ember nem tud mit kezdeni egymással

NAPOLEON *(a távolba néz)*

KATONA Szép vidék.

NAPOLEON Tessék?

KATONA Jelentem: szép vidék.

NAPOLEON Egyhangú. Maga flamand? .

KATONA Igenis.

NAPOLEON Itt a 24. ezred állomásozik?

KATONA Igenis.

Szünet

NAPOLEON *(szimatol)* Érzí?

KATONA *(szintén szimatol)*

NAPOLEON Főznek.

KATONA Jelentem: nem érzek semmit.

Szünet

NAPOLEON Húsféle.

KATONA Igenis.

NAPOLEON Érzí már?

KATONA Nem.

Szünet

NAPOLEON Az orrnak is megvannak a maga víziói ... Elmehet!

KATONA Parancs.

NAPOLEON Nincs szükségem további őrizetre... Keresse meg az ezredest... Jelentse, hogy felébredtem. KATONA Igenis. *(Nem mozdul)*

NAPOLEON *(furcsálkodva nézi)* Van valami jelenteni-valója?

KATONA Jelentem: van.

NAPOLEON Nos?

KATONA Én is érzem.

NAPOLEON Mit?

KATONA Tyúkhús.

NAPOLEON Lehetséges.

KATONA Tyúkhúsleves.

NAPOLEON Igaza lehet.

Szünet

(A még mindig mozdulatlan Katonához) Mit jelentsen ez, káplár?

KATONA *(nagyon izgatott)* Jelentem : azonnal elkészül. Ha megvárhatnám ...

ASSZONY *(bejön, kezében a leveseskondér. Leteszi a fa alatti asztalra. A gyerekek körülállják)*

KATONA Épp csak annyi, hogy megcsalja a gyomrát vele az ember... Megvendéghelhetném?

NAPOLEON *(elhárítóan)* Magának készítették. KATONA

Szívesen kínálom.

NAPOLEON *(némi tusakodás után az asztalhoz a gyerekek ijedten hátrálnak előle)* Köszönöm. Üljön le maga is ! *(A Katona leül. Napoleon megszolgálja az ételt)* Fokhagymás.

KATONA Módja szerint.

NAPOLEON *(csalódottan tolja el a kondért)* Egye meg.

KATONA Hogy merészkedhetnék?

NAPOLEON A fokhagyma nekem kész méreg. Egyszer feledkeztem meg erről Tilsitben, két hétig égette a beleimet. *(Feláll)* Tessék!

KATONA *(örömmel)* Igazán sajnálom. *(Maga elé veszi a tálat, már hozzálátna a kanalazáshoz, amikor észreveszi a gyerekek epekedő pillantását)* Éhesek ti is... Igaz? Na gyertek...

ASSZONY Nem !

KATONA Én eszem — gyerekek nézi! 'Nem lehet! Gyertek!

A gyerekek közelebb húzódnak

ASSZONY Nem engedem!

KATONA Gyerekeknek kell! Kell a leves! Michel volt beteg!

Gyenge... Adom neki!

ASSZONY Nem szabad! Takarodjatok a szobába! Nem szabad!

De már késő! Misa ezalatt az edényhez settenkedett, rátapasztja a száját és szürcsölni kezdi

KATONA *(védőleg tartja a karját mögéjük, hogy az Asszony oda ne férhessen)* Úgy! Jó meleg! Juliette-nek is! *(Most már kétfelől állnak az edényhez)* Hogy tátog kicsi csőrük.

GYEREKEK *(végre elteltten emelik fel a fejüket, és hálásan néznek a Katonára)*

KATONA Elég?

GYEREKEK *(bólintanak)*

KATONA Akkor a katona... *(Kanalazni kezdi a levest. Tempósan, nagy élvezettel)* Jó szag... jó íz! *(Asszonyhoz)* Köszönöm!

NAPOLEON *(mégsem tud ellenállni)* Maradt még? KATONA Jelentem: az alján.

NAPOLEON Egy csipet fokhagyma mégsem. árthat. *(Átveszi az edényt)*

SZÁRNYSEGÉD *(berohan)* Felség, a vezérkar megerült... A szomszéd faluban várják Felségedet! *(Észreveszi a helyzetet)* No, lám! Ugye mondtam, hogy ez a némben ételt rejteget!

KATONA *(döbbenetesen)* Felség!

SZÁRNYSEGÉD Esedezem, Felség, ha szabad csekély érdemeimre hivatkozni .

ASSZONY *(hirtelen kikapja Napoleon kezéből az edényt, ' és felhajtja a maradékot)*

KATONA Asszony!

SZÁRNYSEGÉD Mit csinál? Megölöm ezt a boszorkányt!

ASSZONY *(leejti az üres edényt)*

NAPOLEON *(láthatóan betelt a mérték)* Káplári rangban fogja végezni, Meneval! Gyerünk! *(Indul)*

SZÁRNYSEGÉD *(Napoleon után eredve, a Katonához)*

Agyonlőni! *(Mutat az Asszonyra és elviharzik)*

KATONA Mit mondott? Ezért?... Hallotta, asszony? Tudod, mit csinált? Tudod, ki volt ez? Hallotta, Felség! Felség! Lehet csak ő! Most mit csináljak veled?

ASSZONY *(mintegy öntudatlanul)* Julinyka, Misa! Menjetek be! Menjetek aludni!

MISA *(megáll a Katona előtt)* Jó estét!

ASSZONY *(továbbcipeli)* Menjetek aludni! *(Bemennek)*

KATONA *(egy ideig villámsújtottan áll, majd lázas tevékenységbe kezd. Kirohan a kapun. Majd visszajön és a levegőbe lő. Lesi a hatást, újra a kapunál. Egy pillanatra megnyugszik. Majd a zsákjához ugrik, keresgél. Vetkőzni kezd, hogy mundérjától megszabaduljon, de ez a mozdulata is félbeszakad. Majdnem sírva)* Az isten verje meg! Az isten Verje meg! Most kell ilyesmibe keverednem, amikor vég-re látom a végét. Egy nyavalyás kopasztott tyúk miatt. Mert annak a szaga hozta a nyakamra őket, az egy-szer bizonyos. Többé rá sem nézek a tyúkhúsrá. Meg-csömöröltem ettől az egy korty levestől is...

Hogy száradt Volna el a kezem, amikor azt a dögöt a zsákomba raktam! Jött a parancs: élelemelosztás az itéletvégrehajtó osztagnak... Én már sejtettem, mi készül... Végig kellett nézniük a fához kikötve, még a kendőt is levették róluk... Hogy hírt vigyék, milyen dolga van az Ármádia katonáinak... Miért? Hová? A másvilágra? Ugyis: egy-kettő — cél — tűz! *(Indulattal)* Inkább pálinkát osztottak volna, vedelni, hogy az emberök ne járjon minduntalan az esze erre a .. *(Egyszerre a gyomrához kap)* Jaj !

Mi ez? ... Jaj ! *(Megpróbál felegyenesedni, de a fájdalom legyűri)* Uristen ! Miket beszélek be magamnak. Mély lé-

legzet, de elműlik. *(Megpróbálja, de újra összegörnyed)*
 Asszony! . . . Asszony!
 ASSZONY *(megjelenik az ajtóban. Már ő is rosszul van, de uralkodik magán, hogy a Katona ne vegyen észre semmit és ne tudjon magán idejében segíteni.) Szólt? Mit akar?*
 KATONA *(a görcs kísé alábbhagy)* Már semmi . . . Azt hittem...
(Újra összegörnyed) Jaj! Megint! Vagyok nagyon rosszul !
 Jaj!
 ASSZONY Mi ütött magába?
 KATONA Nem tudom... Segítsen... Jaj ! A beleim! A leves ...
 Asszony jól érzi magát?
 ASSZONY Semmi bajom... Látja.
 KATONA Hirtelen ettem. Régen nem... A kicsiknek nem fáj?
 ASSZONY *(szünet után)* Nyugodtan alszanak. KATONA
 Kedves porontyok. Csak én!... Jaj ! *(Megint a gyomrához kap, előnti a veríték)* Megint ! . . . Víz!
 Segítsen! Segítsen ! . . . Víz!
 ASSZONY *(keményen)* Nincs!
 KATONA *(felordít)* Hüzni a kútból! Gyorsan! Nem ér-tesz?!
 ASSZONY *(a csörlőhöz lép és forgatni kezdi)*
 KATONA Kolera! ... Mondják: sok katona megkap kolera!...
 Elviszi mindet! Én haza akarok menni! Nem-soká indulunk vissza!... Ez nem lehet!... Jaj ! Segítsen!
(Észreveszi, hogy az Asszony abbahagyta a kerékforgatást)
 Miért nem adsz vizet? *(Elindul feléje)*
 ASSZONY *(görcsösen markolja a kereket, és leplezet-len gyűlölettel mered a Katonára)*
 KATONA Nem így nézni! ... Csak állat így gyűlöl! Te asszony! .
 . . Segíts!
 ASSZONY *(hangtalanul összeesik. A csörlő nagy csö-römpöléssel leszalad. Az asszony mocsanatlan halott)*
 KATONA Asszony! ... Mit csinálsz?! Asszony! *(Felemeli a fejét, és végre megérti a történeteket)* Meg...! *(Az ajtóra bámul)*
 Alszanak! Ők alszanak! *(Ereje végső megfeszítésével betántorog a házba, néhány pillanat szünet, felüvölt, majd visszajön)* Igen: alszanak!... Ők már alszanak! Mindjárt én is! *(Ovatosan kihúzza magát és sikerül)* Csak nem művel velem az isten olyan fertelmességet, hogy életben maradjak? *(Ijedten figyel. Végre újra jelentkezik a görcs. Odavonszolja magát a fához, háttal átkarolja, mint ahogy a kikötött foglyok szokták. A görcs egy-re hatalmasabb, de ezt a Katona most már megengesztelt mosollyal fogadja, mint viselős nő a hasában életre kapó gyerek rugdalozását)*
 Egy -- kettő — cél... *(Lassan lecsúszik a fatörzs mentén a földre)*

A fény kialszik

UTÓJÁTÉK ÉS ZARÓDIALÓG

Újra a hidat látjuk. Napoleon közvetlenül a mellének szegzett fegyver előtt áll. A Katona a szeme közé néz. Hosszú szünet

KATONA *(messze csengő hangon)* Éljen a császár! *(Fegyverét tisztelgésre fogja)*

A szerző 1931-ben született, Budapesten. A Zeneakadémia-n tanult és végzett operarendezőként. Jelenleg a Népművelési Propaganda Iroda szerkesztőségének vezetője. E minőségében az amatőr színjátszó-mozgalmak műsorkiadványainak gondozója, de rendszeresen publikál az amatőrízmus témakörében tanulmányokat, elemzéseket is.

Első darabját a veszprémi Petőfi Színház mutatta be 1962-ben Vidékiek címmel. Hasonlóan a vidéki értelmiség helyzetével foglalkozott a Pécssett játszott Páros merülés című darabja is (1972). A zsarnok és a katona a hatvanas évek közepén keletkezett, Komor István, a szegedi Nemzeti Színház akkori főrendezője készítette

Ebben a pillanatban számtalan torokból zúg fel az él-jen, és hullámzó erősséggel festi alá a következő jelenetet. A szín elsötétül, a híd, a várta egyaránt eltűnik, és csak a két szereplőre esik fény

NAPOLEON *(diadalittasan hallgatja a hangorkánt)* Enyém a híd! Grenoble hídja! Itt, ezen a hídon arattam életem legfényesebb diadalát, mely elhomályosítja Wagramot, Austerlitzet, Borogyinót is!... Soha ilyen nagy nem volt a tét, és olyan aggodalmas a kérdés, amire a választ kicsikarni vágytam — és soha ilyen messze hangzó a felelet. Íme!... Felesküdsz hát újra?

KATONA Felesküdszöm!

NAPOLEON *Mondd* utánam : Fogadom...

KATONA Fogadom...

NAPOLEON Hogy az erőhöz, mely áttörte gégem ab-roncsait, szétfeszítette fogaimat, és nyelvemre lökte a már-már elfelejtett ujjongás szavait — örökre hű leszek ...

KATONA Örökre hű leszek.

NAPOLEON Hogy császáromat többé el nem hagyom...

KATONA Hogy hitemet többé el nem hagyom... *(A szövegeltérésekről egyikük sem vesz tudomást)*

NAPOLEON Rohamra hívó kürtjelét elsőnek követem... KATONA

Rohamra hívó kürtjelét elsőnek követem... NAPOLEON

Egyedül is, és megingathatatlanul... KATONA Egyedül is, és megingathatatlanul...

NAPOLEON Nem pillantgatva hátra,

hogy ki jön ve-

lem...

KATONA Nem pillantgatva hátra, hogy ki jön velem...

NAPOLEON Az ellenséggel alkuba nem bocsátkozom...

KATONA Nem alkuszom...

NAPOLEON Réa, ha gúnyol, hogy kihunytt szemem csillogása, hangom megfakult, izmaim elpetyhüdtek — nem hallgatok...

KATONA Nem hallgatok ...

NAPOLEON Ha megkörmökezz, hogy mi dolga a ka-

tonának a történelemmel — vele szóba nem elegye- dem...

KATONA Szóba nem elegyedem ...

NAPOLEON Tanácsára, hogy jobb kinek-kinek meg-húzódni

a tetlenség vackában — nem hajlok... KATONA Tanácsára

nem hajlok.

NAPOLEON És minden kísértő hangnak a világon és

magamban azt felelem:

KATONA Azt felelem:

NAPOLEON A császár a szél — a katona a vitorla! KATONA

A katona a szél — a császár a vitorla... NAPOLEON Csak

együtt vághatnak a történelem ten-

gerének ...

KATONA Csak együtt vághatnak a történelem tengerének...

NAPOLEON Ezért esküm eltephetetlen kötés. És ha

fogadalmamat megszegem...

KATONA És ha fogadalmamat megszegem... NAPOLEON

Maradjon életművem örökre tartó... KATONA Legyen minden

küszködésem hasztalan és ér-

telmetlen...

NAPOLEON És legyen sorsom a feledés.

KATONA És legyen sorsom a feledés.

színpadra állítani, de a bemutató nem jött létre. Ugyan-csak asztalfiók-dramája maradt Az elüldözött kerub című tragédia, amelyet Pártos Géza választott volna magának feladatul.

Törekvései megegyeztek generációs-társaiéval. Közülük, Kamondy László, Gáli József, Gosztonyi János, Őrsi Ferenc, Sándor Iván neve már szintén nem szín-padi szerzőként cseng ismerősen. Salamon Pálra, Huszty Tamásra pedig legfeljebb egy szűk szakmai réteg emlékezik.

Bemutatták számos rádió-, illetve televíziós játékát, adaptációját. Kritikusként is tevékenykedik.